

Diss. TA 93

Kada Ferenc

disszertációja

SPAT

Görgey hadműveletei Schwechattól Kápolnára.

Doktori értekezés

Írta:

H A D A F E R E N C.

A M. KIR. HORTHY MIKLÓS TUDOMÁNYEGYETEM BÖLCSESZET-, FÜZET- ÉS TÖRTÉNETTUDOMÁNYI KÖNYVTÁRA		
171. 45 - 46. bk. szám.		
Érkezett: 19 45. nov. hó 14. n.		
Előszám.	Utószám:	Melléklet:
119	119	drb.

Diss. TA93

Görgey hadműveletei Schwechattól-Kápolnáig.

I.

Görgey jellemzése.

Munkám, mint azt a címe is mutatja nem Görgey élet és jellemrajzával foglalkozik, ennek ellenére kötelességemnek tartom, hogy egy rövidke fejezetben szóljak néhány szót történelmünk egyik legfényesebb egyéniségének, Görgey Arturnak jelleméről; kinek élete jellege és munkássága felett oly sokat vitatkoztak hivatottak és hivatatlanok, kinek homlokát hosszú földi pályafutása alatt, oly rövid ideig övezte a győzelem és a nemzet dicsőítésének babérkoszorúja, de oly sokáig fonódott férfiúi homleke köré a nemzet megvetésének töviskeronája.

Görgey Artur jelleméről valóban elmondhatjuk, hogy azt az élet formálta azzá, amivé lett, az a tövises életút, amelyen ifjúsága éveiben haladt, azok az áldatlan családi körülmények, amelyek örökös viszálynak szem és fültanúja volt. Édesanyjának a lőcsei polgárcsalád ^{bol} nagyműveltségű és nemeslelkű nőnek mártíri türese és szenvedése, az arisztokrata gógtól eltelt nagyanyjával szemben, a fogékony gyermek lelkében már túl korán végtelen szeretetet ébraztettek sokat szenvedett és később halálos betegségben vergődő édesanyja iránt. Amilyen lángelón szerette édesanyját, éppoly szenvedélyes volt a gyűlölete nagyanyja iránt, akinek sohasem tudott megbocsátani, anyja szenvedései miatt.

Visszatérve

"Artur gyermekkorára-amint Pethő mondja- 14 éves koráig abban a családi kuriában telt el, melyet

atyja a toporci kertnek egyik sakában építetett és amelyet kerítéssel választottak el a Görgeyek óden kastélyától. Az anyai átok engesztelhetetlensége a gögös nagyasszonynak Deleoviczenyi Anna Máriának soha meg nem szűnő ellenségeskedése balvégzet gyanánt beronggett az új hajlék felett mintha a két szomszéd vár legendája elvamedett volna meg.

Közvetlen közelségből látta, a szülői ház felett gyülekező fekete felhőket. A gondban és bánatban koraérett gyermek lelke megsejtette az anyai homlok mély ráncainak és anyai könnyeknek titkát. Két esztendeig maga ápolta szenvedő édesanyját, szinte fiui gyöngédséggel s a gyermekösztönnek am finom tapintatosságával, amelyben a szeretet csak megsekszereződik a sors mestehaságának, a Gondviselés látogatásainak növekvő terhével. A később erősen nyilatkozó demokratikus érzelem csiráját a zsenge gyermek lelkében, ez a családi viszálykodás fejlesztette ki.

Ezzel az örökre szívébe eltett fájdalmas emlékekkel és édesanyjának szívébe bevésott kitörölhetetlen képmásával távozott a szülői háztól, atullni katonaiskolába. A katona pályát nem szeretetből, nem szíve sugalta vonzalmából, hanem kényszerből választotta. Hisz jól tudta azt, hogy olyan pályát választott ahol az, amelyet már gyermekkorában lelke mélyéből megutált, a társadalmi különbség, a vagyon, a rang súlyos latba esnek. Önfeláldozásból, atyja iránti szeretetből választotta azt a pályát, amelyet nem szeretett.

Atyja ugyanis nehéz anyagi viszonyokkal küzdött, a válásra nehezedő terheket fia tanitási költségei-amelyek a polgári életben való elhelyezkedését lettek volna hivatva biztosítani, -még csak növelték volna, viszont a katonaiskolában ingyenes hely volt számára biztosítva. Nem lehet meghatódás nélkül olvasni egyik atyjának irt levelében, ezeket a sereket

A. Pethő László: Görgey Artúr Halál.

"Ez keservős dolgot, i. az 1836 tanév végén az ezrednél szerezte be az új uniformist és havonkinti díjlevonással törlesztette-fogad talán mondani írja atyjának Nekem kevésbé az, mint megvenni tőled az utolsó garast ... és föltéve is, hogy száraz kenyérrel élek ott, hol mások dőzsölnek és csak nézőnek maradok ott, hol mások kényőkre élveznek: kérdezem, egy nyomerult kéjencet akartál-e belőlem nevelni, ki csak ösztöneit követi, vagy pedig oly férfiút, aki tudja, hogyan kell az anyatermészetből kapott szellemi és testi erőt gondosan kiképezni és lelkiismeretesen használni? Vagy akkor kezdjek-e el nélkülözést tanulni, mikor már a kénytelenység reá szorít... Nem azért lettem én katona. A te véres verejtéked árán jól élni a polgári pályán is lehetett volna. Hagyd meg tehát nekem azt az örömet, hogy gondjaidon némileg könnyíthessék.²"

Aki így tud érezni és így tud írni ilyen fiatalon, annak a lelkében mélyen be kellett vésődvé lenni a szeretet örök törvényének, aki ilyen áldozatot tud vállalni abban a korban a szüleiért, amikor a legtöbb gyermek még a szülőktől várja az áldozatot, az nem lehet cinikus, istentagadó, egoista, kaméleon-jellem. rókatermészet, amint azt oly sokan rá akarták bizonyítani.

Nem tehető fel tehát arról a férfiről, akinél ily szenvedésdus ifjúsága volt és akinek fájdalommal tele lelkéből már gyermekkorában ilyen nagy szeretet áradt szét, az amit Beöthy Ákos állít?³ "Ha valaha volt ember, kire a Mefisztó féle tagadás szellemét alkalmazni lehet, úgy ő volt az." Nem hihető el az az állítás em, hogy: "érzelemvilágából teljesen hiányzott az eszményi iránti hódolat, ragaszkodás úgy az eszmékhez, mint az emberekhez."³

Szilágyi kritikája már nem annyira elfo-

2. Görgey István: Görgey Arthur ifjúsága és fejlődése a forradalomig. 212 old.
3. Beöthy Ákos: A magyar államcsúszás. II. 404 old.

gultmínt Beöthyé. Szerinte is cinikus és érzelmetől mentes egyániség, de ugyanakkor ő már szigorú, vasakarátú és spártai keménységgel nevelt hajlithatatlan katonajellemet ábrázol, ki egyszerre tud cinikus és kötelességtudó lenni.

Görgeyt a világesi fegyverletétel után sokan illették az árulás vádjával. A vádlók közül a legjelentékenyebb és egyuttal a legképzettebb is Asbóth Lajos honvédezeredés. Személyében nem mindennapi vádló lépett fel. Munkája, írja Kesáry Domonkos a Görgey vád egyik fő képviselője lett, melyre állandóan hivatkoztak, visszatértek.

"Sokat irtak és beszéltek Görgey árulása felől-írja Asbóth-de azon tények, melyek azt tanúsítják és mutatják, sehol sincsenek kellőleg érvényesítő."

Asbóth vádja személyes bosszú műve volt. Őt ugyanis Görgey a peredi csatában elkövetett súlyos hibái miatt azonnal elmozdította állásából. Később azonban saját magának jutott esztályrészül az a sors, amellyel Görgeyt vádolta, az esztrák kormány fizetett kémje titkos besugója lett. Ő hozta az esztrákok tudtára az Almásy és Nedecký összeesküvést. Az egész árulási kérdésre mi sem jellemzőbb-írja Kesáry-hogy egyik fő hangoztatója maga volt megfizetett jellemtelen áruló.⁴

Pilch Jenő szerint, Kossuthnak megmérhetetlen érdemei mellett sincs joga, hogy egy hadvezérre töltsön egy kormány összes fegyverkezéseit.⁵

Szilágyi Sándor a következőket mondja: "Ha áruló volt is, de nem adta el honát. Nem mentem őt. Bűne elég volt. De ne terheljük őt minden bűnnel, másnak is volt része benne. S azt az egyet nem vitathatni el tőle, hogy a magyar katonai dicsőséget fénypontra emelte."⁶

Réz Mihály szerint: "Görgey típus a magyar történelemben, őt éri mindaz a vád és keserűség, amelyet

4. Kesáry Domonkos: A Görgey Ede és története. 210 old.

5. Pilch Jenő: Adalékok Görgey Áron élet és jelleméhez. 368 l.

6. Szilágyi Sándor: Görgey ifjúsága 37 old.

érzünk azért, mert gyöngék vagyunk. Sorsa, vakmerősége a harcban, türése, önfeláldozó halgatása a félreismertetés napjaiban: egy nagy jellem törhetetlen erejét mutatják."

A hazája iránt érzett szeretet nagyon szépen nyilvánul azokban a levelekben, amelyeket hazájától való távollétében ír apjának és öccsének, István-nak.

"Én kevésbé vagyok Magyarország irántexaltálva mint te, és gyakran én-nekem is könnybe lábad szemem a honvágy miatt, amikor önkénytelenül eldudogatom magamban egyjét azon édesen szomorú hazai nótáknak, melyek mind egy varázsszeregy úgy csendülnek át gyermekéveimből 30 éves koromba."

Egy másik levélben ezeket írja öccsének:

"Te pedig maradj állhatatosan szabad polgára hazánknak, habár ennek belé is kellene véreznie a maga szabadságába."

Más levelében ezeket írja. "Bánt a honvágy! Ezzel azt akarem mondani, hogy szeretem hazámat jobban mint állásomat."

Ezeket a sorokat szintén öccséhez idézi:

"Mához egy esztendőre ha Isten is úgy akarja, azt írom neked, hogy itthagynom Bécsset. Megválni Bécsstől! O mennyire óhajtom!"

Szégyenkezik a felett, hogy a magyar nyelvet oly sokáig elhenyagolta és egyik levelében a következőket írja öccsének: "Joggal nevezem magamat újra kiszakajtott magyar embernek, mert utolsó válásunknál újabb keletű azon elhatározásom hátat fordítani a német nyelvnek és mindazzal a szeretettel és lelkesedéssel, mellyel eddig emennek adóztam, megtérni első igazi hazámhoz. Megkettőzött hévvel feküdtem neki elfelejtett anyanyelvem ujramegtanulásának. Minden sor, melynek megejtése nálam nehézségekbe ütközött megannyi halk, de kemely szemrehányás volt nekem, hogy nemzetemtől elszakadtam."

7. Kéz Mikály: (Hó) Görgey Alfr.: Magyar Függetl. 133 l. 11. Görgey István i.m. 239 old.
 8. Görgey István i.m. 228 old.
 9. " " " " " " 217 " "
 10. " " " " " " 127 " "

Atyjának írja a következő sereket: "Amióta tulajdonképpen anyanyelvem megtanulásának nekifeküdtem, mindinkább élelt bennem az a vágy, e nyelv honával-szeretett hazámmal-habár csak testben is közelebb összekötetésbe jutni." ¹³

"Ó mennyire szeretném ekker aztán keblemre ölelni megmentett hölgyemet és ezen két karemmal elvinni oda, arra a boldog szigetre, hol legalább az akarat még él, szabadnak lenni, azzá válni az egyén önfegyelmzése nemes uralma alatt, - ahol te működni hol mindnyájan egyker temetkezni kívánunk Magyarországra." ¹⁴

Gyönyörűen csendül ki ezekből a levelekből mély vallásos érzése és Istenhez való ragaszkodása is. 1837 dec. 17.-én Bécsben kelt levelében ezeket írja öccsének, Görgey Pistának: "Az imádságos könyvre bíz rá magadat életed minden nyomasztó helyzetében. Belőle nemcsak vigasztalást fogsz meríteni, hanem bátorságot is és erőt, serseden-lenne az bár a legkedvezőtlenebb-áladalmaskodni azáltal, hogy férfias lelki nyugodtsággal, vagy ha az elhagyna hát keresztyéni türelemmel viseled." ¹⁵

Görgey István mondja bátyjáról: "Ő csaknem könyv nélkül tudta a bibliát, vasárnapenként rendszeresen eljárt a templomba s épülni birt az egyházi szónoklatokon. Sokáig bánta, hogy protestáns hitszónokká nem képezte ki magát." ¹⁶

Látjuk tehát, ilyen ember volt az a Görgey, akit szeretet nélküliséggel, igazságiszennnyel, nemzetgyűlölettel és ateizmussal vádoltak oly hosszú ideig. Ezek a levelek, melyeket a szeretett testvér Görgey István nyilvánosságra hozott minden időkre megcáfolatlan tanui az ő nemeslelkűségének, szeretettel tele szívének, haza és Isten iránti szeretetének. Ez mutatja, hogy nem volt kozmopolita és nem igaz az az állítás, hogy nem szerette hazáját.

13. Görgey István i.m. 173 old.

14 - - - - - 200 - -

15 - - - - - 223 - -

16 - - - - - 258-59 - -

Az aki 6 esztendőn keresztül sohasem vacsorázik és reggelire is csak egy darabka kenyeret eszik, azért, hogy megtakarított pénzét édesapjának küldhesse, az csak hálás, önfeláldozó és jó gyermek lehet és nem rossz ember és rossz pogára a hazának.

Azok a vádak, amelyeket állítólagos embertelensége, jellemhibái, igazságtalansága miatt ráhalmoztak mind elnémulnak akkor, ha meghallgatjuk öccse mellett a legilletékesebbek egyikét, a Beöthy Ákos által is "félelem és gáncsnélküli" levagnak ismert vitéz katonát, kinek neki egy fél éven keresztül jó és balsorsában osztályosa volt s aki még az akasztófa alá is elvitte szívében a baráti, hűség és szeretet soha ki nem alvó nemes lángját, - gróf Leiningen Westerburg Károlyt. -

Az ő naplóját olvasva látjuk, mint tisztul meg a homálytól, arátapasztott szennytól Görgey nemes alakja és mint csittulnak el a vádak és ragyog herikus fénytől övezve legszebb jellemek egyike, aki vállalta életbenmaradásával a legszörnyűbbet, az élőhalált, kísérve göröngyös életútján egy nemzet átkával. Vállalta a kitaszítottságot, a megvetést, a megbélyegző áruló nevet, holt lelkeben még élve meghalt mindazokért, akik vértanúságot szenvedtek a legszentebb ügyért.

Igy ír Leiningen: "Március 26. - a mélyen belesz vésve emlékezetembe. E nap döntött sorsom fölött, hogy szerencsétlenségre vezetett Isten akarata volt és nem lehetett másként. Mindazonáltal hálás vagyok sorsomnak e napért. Ekkor ismertem meg egy férfiút, a szó igazi értelmében, kinek egész bátorságomat, életemet szenteltem, ki forrón és híven viszonzta ragaszkodásomat.

Képzeld el - írja feleségének - hosszukás arcot magas nemes homlekkel, kék szemet, tele mély komolysággal... Bár nem volt szószékre való szónok, tán kevés embernek állott valaha annyira rendelkezésére a világos éles beszéd, mint neki...

A katonák imádták őt, különösen a 3. hadtest/Damjanich hadtest¹⁴ hol ez a ragaszkodás balsorsunkat is túlélte...

Rám nézve-írja-gyakran kellemetlen hibája volt, hogy rosszabbnak tetette magát mint volt. Senki sem volt jobban áthatva Isten lététől, mint ő, senki sem tisztelte őt rajongóbban szép műveiben, mint ő... és mégis ha elragadta a képzelet és szíve dagadt a lelkesedéstől egyszerre csak eltréfálta az Istent s a halhatatlanságot és kigunyolta a maga lágyságát. Más hibája, mely különösen szolgálati ügyekben nyilvánult hirtelen haragja volt. Ez sok elhamarkodásnak volt a ferrása, de ez is a legtulzóbb jegérezetre volt visszavezethető.

Sok, igen sok volt benne a nagyravágyás, de nem nagy hatalomra törekedett, hanem dicsőség, dicsőség volt életének nagy napja.

Hatalmas szenvedélyeket ültetett bele a természet és így a küzdelem volt eleme az élet arénájában.

Ilyen volt hát ez a Görgey, minden erényével és hibájával, ferfiu a szó legszebb értelmében; hős. Ilyen volt legalább nekem és bár most a tömlőc-ben napenként a legkeserűbb vádakat hallem ellene mégis ilyennek marad. Adja Isten, hogy utolsó órámban is szerencsés napom gyanánt áldhassam március 26.-át. ¹⁴

Az engedelmeskedés kétség-kívül nem tartozik erényei közé, de ez csak a szabadságharc idejére vonatkozik, mert amint Marczali Henrik mondja: "Különös, hogy éppen akkor engedelmeskedik, midőn már nincs ki parancsolhatna neki. Csak örült vagy szent vállalkhat ilyen megbízatást és a mártrológiában is alig akad vértanu, ki tudatosan vezekelt és bűnhődött volna elvállalva a "peccata mundi"-t. ¹⁵

E lélektani talány kulcsát Görgey egyéniségében kell keresni. Spártai nevelés, maga az egyszerűség és erő.

14. G. Leiningen Wusterburg Károly lov. táb. Levélei és Naplójai 1848/49. 137-54 old.
15. (Görgey) Marczali Henrik i. m. CXXV k. Budapesti Szemle.

"Az övénel tömörebb élettragédiát a Bánk bánén, gróf Tisza Istvánén és talán gróf Teleki Lászlón kívül nem ismer a magyar történelem." ¹⁹

Szerénységről, amely ellen szintén oly soknak volt kifogása, ezeket mondja a fentebb említett író: "Szerénysége, hisz csak buberéknak tartotta magát melyet felszínre vetettek az események, abban is nyilatkozott, hogy sikereit nem saját lángeszének, vagy vitézségének tulajdonította, hanem főként az ellenség hibáinak. Az ő diádalaiban, szerinte Windischgrätznek volt legnagyobb része. Szívesen beszélt az egyes hadi teiről, de főleg barátait és közvitézeit dicsérte." ²⁰

"Egyszerű elfogulatlan rajzra van szükségünk Görgey jellemével kapcsolatban-mondja Kosáry Domonkos-ebből bontakozhat ki előttünk Görgey alapján véve romantikus jelleme, mely állandó küzdelmek közt edződött acélossá látszólag érzéketlenné. Az érzések azonban egy szigorú katona sokszor hideg, kevésbé hajlékony, szókimondó természete mélyén éltek, aki mert az érzékenységet nem szerette s könnyen tűnt fel érzéketlenné." ²¹

"Görgey rövid s akkor is sokak gyanúsítása és irigysége által kísért ragyogás után, félreismert tragikus életének szinte a természet rendje ellen való hosszú folyamán, mint klasszikus tragédia hőse kristályosodott ki az utókor közvéleményében." ²²

Azt mondja az egyik életírója: "Világos közvetlen következménye egy nagy szőszegés, mert Görgey Kossuth lemondó nyilatkozatát követő szőszatában azt fogadja, hogy amit súlyos helyzetünkben hazánkért tenni lehet megteszék harccal vagy békés utin, aként mint a szükség fogja parancsolni." ²³

Ezt tartja ő szőszegésnek, ezt a világos és őszinte nyilatkozatot. Megtett ő mindent, amig lehetett harccal, amikor a harc már kilátástalan volt csak a véráldozatot növelte volna, elszánta magát a legnagyobbra, szembe nézett a legkeményebb feladattal

19. Hegedus László: Görgey 9 old.

22. Földi László: Sírakad 1930.

20. Kosáry i.m. 14 old.

23. Laczkó Gyula i.m. 122 old.

21. Magyarai i.m. CLXV b.

vállalta a legnagyobb áldozatot, - ami elől oly sokan megfutottak, maga a nemzet-apestola Kossuth is - viselte holtáig. mártirnak beillő türéssel a megbélyegző áruló nevet csak azért, mert az utolsó órában, amikor addig győzelmi fénytől övezett koronát fel kellett váltani a legférfiübb kiállás töviskoronájával, ő volt a legbátrabb, aki szembe fogadta a legnagyobb csapást. Az aztán már más, hogy neki nem juthatott osztályrészt az aradi hősök szomorú tragédiája, ez nem tőle függött, ez a Mindenható kifürkészhetetlen akarata volt.

II.

Az ifju Görgey, aki sohasem szerette a katonai pályát, amelyet mint tudjuk csak kényszerűségből és nem vonzalomból választott, 1845 nyarán kilépett a katonaságtól, honnan mint Helfert mondja, már "elképzelhetetlen fokra ért el vágyódása." Új életet akart kezdeni, új életpályát választani, amelyhez magában tehetséget érzett és melyhez már gyermekkor óta vonzódott. A prágai egyetemre ment, hogy ott a kémiai tudományokban képezze magát. A kiváló professzor Rendtenbacher mellett szorgalmasan tanult, később mint assisztens működött mellette. Önnálló munkája is jelent meg mint doktori értekezés, addig azonban már nem jutott el, hogy a szóbeli szigorlatot is letegye; a sors elszólította a tudomány mezejéről a kémiai laboratorium csendes magányából, vissza oda ahonnan pedig röviddel azelőtt alig várta, hogy szabadulhasson, a katonasághoz. De mennyivel más volt ez a katonáskodás, mint az a régi. Most a haza hívta, a haza szólította, mint édesanya gyermekét, hű fiát, hogy jöjjön, hogy segítsen, hogy katonai tudását, lángeszét a legnemesebb célra, a haza megmentésére gyümölcsöztesse.

Az ifju Görgey is lázas figyelemmel kísérte a magyar forradalom eseményeit, tudta érezte, hogy a dicsőséges küzdelemben a haza neki is szerepet szánt.

és "a ferraradalmi tavasz, -amint Kossuth mondja- már a Felvidéken találja. Próbák és küzdelmek után mosttalálta meg igazi útját, felajánlva szolgálatait, mint quietált császári főhadnagy, a magyar kormánynak." ²⁴

A honvédseregben századossá lép elő, nemzetőr csapatokat szervez, majd a kormány fegyvervásárlás céljából Csehországba küldi.

Rendkívüli lelkesedése, páratlan szorgalommal és akaraterővel párosul. "Az a kép, mely az ő egyéniségének visszhangja egy lelkes eréjű ferraradalmi őrnagyé, ki a saját lendületéhez hasonló odaadást követel másoktól is." ²⁵

Szolnokon szervezi a nemzetőrséget rendkívüli eréllyel és hozzáértéssel, már ekkor mint Mészáros hadügyminiszter kedves embere őrnaggyá lép elő. Október elején a Csepel-szigetre rendelik, hol átveszi a helyőrség feletti parancsnokságot. Kérlelhetetlen erélye itt nyilvánul meg legjobban a Zichy ügyvel kapcsolatban. Gróf Zichy Ödön a császári adminisztrátor Jellasicsch seregétől Róth tábernek hadtestéhez akart utazni, miközben Görgey előőrsei elfogták. Zichynél császári menlevelet és titkos iratokat találtak. A felháberedett nép már csaknem meggyilkolta Zichyt, azonban Görgeynek sikerült őt a nép dühe elől Csepel-szigetre szállítani, ahol aztán az ő elnökletével haditörvényszék ítélte felette, amely Zichyt halálra ítélte és az ítéletet rajta végre is hajtatták.

"A halálbüntetés nem annyira az igazság diadalának, mint inkább a fiatal hadvezér fegyelmet szilárdító elrettentő példaadásának tudandó be." ²⁶

Nézetünk szerint ez a tény nem Görgey ferraradalmár lelkületéből származott, hanem a hadvezér kényszerű intézkedése a fiatal és ingadozó magyar sereg fegyelmének megszilárdítására.

Görgey rendkívüli erélye a kormánynál is nagy meglepetést s bizonyos megdöbbenést is keltett. A mérsékeltbb körök, a békepártiak nem értettek egyet Görgeyvel, a radikálisok azonban, kik a francia ferra-

24. Kossuth i. m. 14. old.
25. " " " " " " "
26. Róth táber: Századok 1925

dalom szellemében nevelkedtek siettek őt üdvözölni, mint a kérlelhetetlen kötelességtudás emberét, közük tartozott Madarász Tászló rendőrminiszter is.

(A magyar Fouchet) A nagytekintélyű császár-adminisztrátornak a haza követelte habozás nélküli kivégztetése egyszerre ismertté tette a fiatal őrnagy nevét az egész országban. Mind sürűbben hallatja szavát. Ellenzi a Jellasicsh előli hátrálást s még inkább a pákozdi győztes csata utáni fegyverszünetet, amelynek következményeként Jellasicshnak alkalma nyílt seregével egérutat venni és Ausztriába szökni.

Ezekben a napokban megismerkedik Perczel Mórral, szabadságharcunk egyik legérdekesebb egyéniségével. A Honv. Biz. Perczelt küldi ki a Jellasichtól elszakadt Róth és Philippovics hadtestek megsemmisítésére. A terv sikerül a hadtest 10.000 embere fogságba esik. A siker jelentős része Görgeynek tulajdonítható, miért is őt a Bizottmány ezredessé lépteti elő. A lelkes de katonailag képzetlen Perczellel azonban összeütközésbe kerül, Perczel főbelövetéssel fenyegeti meg Kossuth azonban felfedezi Görgeyben a szabadságharc jövődő hadvezérét, ezért bizalmába fogadja. "Benne az igazán megbízható, erélyes egyéniséget látta, kinek tevétségét még inkább meg tudja nyerni, ha érvényesülni engedni. Tudta róla, hogy a nemzeti ügyet soha nem fogja elhagyni s tisztikar iránt való gyanui közt Görgey szilárd pont volt, melyre építeni lehetett." 27

"És soha válságos percben egy egész nemzet bizodalját bíró hatalmának, föltéve hogy a haza ügyét és csakis ezt, ezt pedig keményen viseli szívében, alkalmasabb, képesebb, hivebb és önfeláldozóbb, tehát megbízhatóbb ezközt emberben nem adott kezére az irgalmas Isten, mint 1848-ban Kossuthnak Görgey Árkurban." 28

Kossuth nem bízott a császári tisztek nagyrésztében s köztük a hadsereg főparancsnokában Mórában sem. Ezért Kossuth és Görgey már október II.-én találkoztak, ahol egymás iránt teljes bizalmat nyilvánítva

27. Könyv i. m. 20 old.

28. Görgey István. 1848 és 49 évi harcok és bonyolultságok I. b. 33 old.

és minden tekintetben egyetértve megtárgyalták a jövő teendőit. Kossuth már ez alkalemmal aláírta Görgey tábornoki kinevezését, amelynek átnyújtása azonban csak a schwechati csata után következett be, amikor Meggyászos szereplés után kénytelen volt a fővezérséget Görgeynek átengedni.

A zichy ügygel kapcsolatosan Steier Lajos véleménye az, hogy itt megnyilatkozott Görgeynek mint forradalmárnak az egyénisége. Pedig a Zichy ügy nem bízonyítja azt, hogy Görgey föltétlenül forradalmár volt, mert amint Tóth László mondja: "Ez a tény nem Görgey forradalmár lelkületéből származott, hanem a hadvezér kényszerű intézkedése a fiatal és ingadozó magyar sereg fegyelmének megszilárdítására." 29

III.

Schwechattól-Budáig.

A pákozdi csata volt a magyar honvédsereg első nevezetes fegyverténye, amelyben a gőgös és ébízakodott Jellasics vereséget szenvedve, csak cselével, szökés által tudta a teljes megsemmisülést elkerülni. Jellasics Magyarországból Ausztriába Bécs aláfutott az osztrákoktól mint felbujtóitól várva a nélkülözhetetlen segítséget. A győztes magyar sereg, meglehetősen lassan mozogva vette üldözőbe az egerútát vett bánt. S amikor a legnagyobb határozottságra lett volna szüksége akkor teljesen határozatlanul megállott az ország határánál, a felett tünődve, vajjon joga van-e átlátni az igazi ellenség, a felbujtó Ausztria földjére. Egy hónapig vesztegelt a magyar sereg a határon és ez alatt az idő alatt háromszor látte át támadó szándékkal a határt, de csak a harmadszori átlépés alkalmával ütközött meg az ellenséggel, mert két alkalemmal visszaferdült a nélkül, hogy találkozott volna azzal.

Az alkalom a támadásra pedig rendkívül kedvező volt. Bécsben október 5.-én kitört a forradalom.

29. Tóth László, Híradók 1925.

Az udvar Olmützbe menekült, miután október 3.-án közzétette a manifesztumot, melyen Jellasicsot nevezte ki Magyarorszag teljhatalmu biztosává. "Bécs elesőben vasabronccsal körül volt kerítve." ⁵⁰

A magyar sereg szinte akadály nélkül vehette volna fel a kapcsolatot a ferradalmi Béccsel, Windischgrätz ugyanis Prágából indult a bécsi ferradalom leverésére, de: "a szabadságharc sorsát intéző férfiak a magyart annyira jellemző az egész világtörténelemben páratlanul álló loyaltás alatt állottak. A király rendeleteit törvénytelennek jelentették ki, mégis a császár-király bránti tiszteletből és ragaszkodásból haboznak megtenni a döntő elhatározó lépést. Az opportunizmus felülkerekedett bennük és nem merték átlépni a szomszéd határát, aki leste, várta, hívta s kinek ugyanaz volt az ellensége, aki a magyarnak." ⁵¹

Az Orsz. Honv. Biz. éppoly határozatlan volt, mint a nagyrészen császárhoz hű tisztikar, élén az erélytelen Mogaival.

Végre Kossuth megelégedvén a tábor ingadozó magatartását arra a hirre, hogy Windischgrätz Bécs ellen vonult, okt. 18.-án Pármndorfba siet, magához vonván rendelkezésére álló tartalék erőket. Miklósfalván megtartott haditanácson az előnyomulást Moga ellenzése dacára elhatározták, miután a békés megegyezés lehetőségeit Windischgrätz ezen rövid válaszával utasította vissza "Párttűtökkel nem alkudozom."

A vállalkozás azonban nem mivel elkésve határozottatott el sikert nem hozhatott. A bécsiek, akik úgy várták a magyar sereg közeledését, végre Windischgrätz hadainak engedni kényszerültek és megnyitották a város kapuit, úgyhogy Windischgrätz büszke válaszát már győzelmes hadimanőver után vághatta a magyar követek fejéhez.

Kossuth nem tulságosan bízott a vállalkozás sikerében, sőt amint Steier Lajos állítja egészen biztosra vette annak eredménytelenségét, mert amint monda

~~20.~~ Görgy István: 1848 és 49 Emléknyel és Emléknyel 18. oldal.

31. Heintaller Lajos: Görgy mint politikus. 20. oldal.

"El nem képzelhető, hogy egy hadsereggel, melyben csak 7.000 sorkatona volt, 1720 levas, 20.000 nemzetőr és népfelkelő, mely a puskát, ha volt is neki meg sem tudta tölteni, győzelmet remélt volna 65.000 rendesen felszerelt sorkatona felett." ³¹

A benyomulást azonban két oknál fogva határozta el Kossuth. Az egyik az, hogy Bécs lakosságának erre vonatkozólag ígéretet tettek, a másik, hogy az ellenfenzívát előnyösebbnek és biztosabbnak gondolta a defenzívánál.

Steiernek ezt az állítását, hogy Kossuth ennyire nem bízott volna a vállalkozás sikerében, nem lehet elfogadni; hisz tudjuk, hogy Kossuth lelkét túlfutott optimizmus hevítette és mindennek csak az idealisztikus oldalát látta.

Ennek az optimizmusnak a hangja csendül ki az Enzensdorfi főhadiszálláson okt. 29.-én kelt leveléből is, amelyben ezeket írja: "Második éjjeli szállást töltünk Ausztriában. Eddig ugyyszólván kardvágás nélkül alig történt egy pár lövés. Az ellenség mindenütt megszaladt seregünk közelgésekor. A legerősebb pozíciókat elhagyták..." ³²

"Minden oda mutat, hogy Bécs még nem adta fel magát, mindent elkövetünk, hogy Béccsel összhangzást eszközöljünk holnapi működésünkbe. A bécsi terenyből látnak-s ha Isten velünk lesz-amint nem kételkedünk igaz ügyünkben, holnap így teendjük jelentésünket. Kelt főhadiszállásunkon Bécsben. Isten adja... Isten Önökkel. Kossuth Lajos s.k." ³³

Ez az óhaj pesze nem következett be és Kossuth nem Bécsből, hanem Pozsonyból küldte jelentését nem a győzelmesen megvívott csatáról, hanem a csúfos kudarccal végződő futásról.

Az osztrák területen való előnyomulásról ezeket írja Görgey: "Okt. 30.-án korán reggel már jó darabig előnyomulóban voltunk, midőn parancsot kaptam, hogy legett megállapodjam és vétessem fel magamat az utánam nyomuló egyetemes harcvenállal, mivel eddigi

feladatam az elővédet képezni az ellenségnek egész arcvonalunk hosszában terjedt közelsége miatt többé meg nem oldható.

A csata reggel 7 órakor Manswörth falu mellett a magyar sereg jobbszárnyán kezdődött meg ahol Bárczay ezredes vezényelt. Guyon rendkívüli vitézsége következtében a falu hamarosan a magyar csapatok birtokába került. Ezt t. i. Guyon hősiességét maga Görgey is elismeri, amikor ezeket írja: "Ebben a falu elfoglalásában kétségtelenül Guyonnak volt legtöbb érdeme, mert a legveszélyesebb pontokon mindig elől lehetett őt látni." ³⁴

Görgey ez alatt a Schwechat előtt felállított ellenséges csapatok gyenge támadását ágyutűzzel visszaveri, majd veszteglésre kényszerített helyzetéből kimezűlve, Schwechat ellen indul, de ez alkalommal ismét leállítja a fővezér parancsa.

Mogát ugyanis az aggasztotta, hogy Langendorf felől a magyar balszárnyat vezénylő Répássy ezredes tulnyomó számu ellenséges lövesség megkerüléssel fenyegette, de Répássy helytáll és az ellenséget visszanyomja ekközben azonban Jellasics a magyar közepet vezénylő Tázar ezredest hátra nyomja.

"A fővezér parancsai világosan arra vallottak írja Görgey, hogy be akarja várni a tulfelőli támadást, de ez esetben bennünket négyszeres ágyulótávollal hátrább kellett volna húzni, hogy ezáltal az ellenséget Schwechattól egészen kicsaljuk és attól a döntő előnytől megfesszük, miszerint földött felállításból lövöldözzön bennünket.

Ezért személyesen kerestem fel a főparancsnokot, hogy parancsának megmásítására birjam. Előadtam maga táberneknek aggodalmaimat, ő nem hajlott azokra. Ezen felindulva arra a megjegyzésre ragadtattam: hogy onnan ahol áll, ő az első vonal helyzetét nem is képes megítélni."

"Én oda állok ahonnan az egészet tekint-

hetem áttel. Ön pedig szó nélkül teljesíti parancsaimat! rivallt rám a fővezér rendreutasító hangon. "35.

Amíg így Görgeyt a fővezér ismételt parancsa tétlenségre kényszerítette, addig a jobbszárnnyon a komáromi kaszás nemzetőrök a közójuk hulló néhány ágyugolyótól megrémülve vad futásnak eredtek. A megbomlott tábornok aztán már nem lehetett visszatartani a páni félelem átszállott a többi nemzetőrökre is s mármórosan futásnak eredtek a hontiak és gömöriek is hasztalan próbálta visszatartani őket Görgey. A visszavonulás rendezett illetve rendezetlen voltáról különböző vélemények állnak fenn. Szeremlei szerint: "A közép teljes rendben hátrál, valamint Répássy is, ki az utóvéd tisztségét jelesül végzi." 36

Görgey István "kalandor-hadművelet"-nek nevezi a schwechati csatát és a következő képpen ír róla: "Igy ezen 3 heti indoktalan határvesztéglés majd meg előre hátra lépegetés után is vaktában megkísérelt a szó szoros értelmében kalandor hadművelet esztrák földön olt. 36. -án vereségünkkel és visszavonulásunkkal végződött." 37

Görgey Artur ezeket mondja a visszavonulásról: "Mint egy üzött nyáját úgy lehetett hadseregünk zömét látni, amint a mentő Fischa felé sietett. A messzi térsé betű szerint be volt hintve menekülőkkal. Ameddig a szem-ellátott egyetlen zárkózott csapat sem volt sehol." 38

Görgeynek az állítása természetesen tulajdonság és elfogadhatjuk Steier János véleményét: "Hogy Görgey visszaemlékezéseiben bizonyos lekicsinyléssel ír e hadieseményről, pedig bebizonyított tény, hogy a honvédcsapatok e csatában vitézi magatartásuknak nem egy példáját adták és mint próba elég reménnyel biztatott a jövőre nézve. Részünkről való szíves támadás és ellenállás előzte meg a hátrálást és futást. Az egész kudarnak az oka csakis a rossz hadvezetés volt." 39.

35. Görgey Artur i.m. VIII. 7. 19. old.

36. Szeremlei Samu i.m. 26. old.

37. Görgey István: 1848/49. Emlékeztető és beszámoló I. 2. 20. old.

38. Görgey Artur i.m. VIII. 7. 20. old.

39. Steier J. i.m. 93. old.

Mészáros Lázár emlékirataiban a következőket mondja a csatáról: "A schwechati ütközet veszte természetesen sem a tervezőnek, sem a tábori kar főnökének, sem a sereg egy része bátortalanságának, sem a nagyszámu ellenséges levasság fenyegetésének, sem a többnyire újonc vezetőknek nem tulajdonítatott, hanem mivel az ország főnöke ott volt s a furesa tervet jóváhagyta, amely szerint katonák nélkül is győzni lehetett volna, tehát a vereséget a rosszakaratnak és tán egy kis árulásnak kellett tulajdonítani." 40

Mészáros tehát az ütközet balsikeréért Kossuthot teszi felelőssé, mert szerinte Kossuth tulságosan bizalmatlan volt a jóindulatu öreg Megával szemben.

Ezt az állítást természetesen nem fogadhatjuk el mert Megában kétség-kívül nem lehetett megbízni. Az ő határozatlansága és ingadozása eredményezte az Ausztriából való kétszeri visszavonulást, de magának a schwechati csatának elvesztésében is legnagyobb része volt; ugyanis tulságos óvatosságra valló rendelkezéssel egyhelyben veszteglésre kényszerítette azokat a seregreszkeket, amelyeknek a harci szelleme a legtöretlenebb volt.

A magyar csapatok első kemoly erőpróbájáról elmondhatjuk, hogy ez nem a magyar csapatok gyávasága hanem szervezetlensége, hiányos felszerelése, kiképzetlenség volt és nem utolsó sorban a rossz hadvezetés miatt vesztett el.

A magyar csapatok visszavonulását Schwechat alól még a csata folyamán Kossuth által tábernekká kinevezett Görgey fedezte, némileg összeszedett csapatokkal. Görgeynek mint fővezérnek a terve az volt, hogy a magyar csapatoknak a Duna jobb-partján visszavonulását rendezé, kiképzés és gyakorlatoztatás céljából a Kellmann ezredes által kiépített győri állásokba vonja vissza, viszont a Duna balparti erőket Pozsony lehetőségeivel megtartásával Komárom és Lipótvár erősségekre fognak támaszkodni.

Görgeynek erről a Honv. Biz.-hez benyújtott

haditervéről a következőket mondja Gyalekai: "Görgey felelősége tudatában és a schwechatnál szerzett tapasztalatai, nyomán a feldunai hadtest számára hadműveleti tervet nyújtott be a Honv. Biz.-hoz. Úgy esködött, hogy miután az ő hadtesténél jóval erősebb osztrák hadsereg nagyon széles arcvonalon áll a határ előtt, nem volna célszerű a magyar csapatokat közvetlen határvédelemre használni, ahol azok nagyon hosszú és gyöngye, tehát bárhol könnyen áttörhető, cordonvonallá nyulnának ki. Görgey javaslata annyiban helyes volt, mondja Gyalekai-hogy a rég kimúlt cordonharcászat fel-támasztását ellenezve hadteste zömét egy a fenyegetett határtól távolabb eső és mesterségesen is megerősített védőállásban kívánta egyesíteni." 40

Görgey érvelése végre rábirta Kossuthot, hogy beleegyezését adja a hadseregnek a győri állásokba való visszavonulásába. Kossuth ezekben a napokban Görgey iránt feltétlen bizalmat tanúsított. Pesten a képviselőház előtt beszámolván a hadieseményekről Görgeyről az elragadtatás legszebb kifejezéseivel beszélt.

"Bizalmam Görgeyre esett-mondja-egy olyan férfiúra, ki iránt ha akár a Honv. Biz. akár a t. Ház nem osztoznék velem a bizodalomban, becsületemmel álllok jól, ha ezt hallem is: Az ur nem lesz fővezér, hanem közlegény, így is hiven fogja a hazát szolgálni." 41

Görgey nem könnyelműségből, hiúságból a helyzetet nem mérlegelve állt a szervezetlen magyar sereg élére, hanem mert nem volt más valaki, aki erre alkalmas lett volna és akiben volt bátorság, a rendkívüli felelősségteljes állást elfoglalni.

"Görgey feltétlen eréllyel látott feladatához, fellépése bizalmat keltett a képzett tiszteknél is, kik gyors előlépése ellenére elismerték felsőbbségét." 42

Az osztrák sereg támadását Simunich vezette be, amikor dec. 14.-én megtámadta a Nádas szoroson át a magyar dandárokat és előretörésével Nagyszombatot is

40 Gyalekai "Denk": Görgey mint hadvezér Sárospatak 1916 466 old.

41. Steier L. i. m. 116 old.

42. Pulszky F. i. m. I k. 464 old.

birtokába kerítette. Görgey Simunich feltartóztatására és Nagyszombat visszafoglalására, Guyont küldte ki hadoszlopával. Bár a dec. 16.-án lefolyt véres uccai harcokban honvédeink hősiessen küzdöttek, ellenfelüket megállítani nem tudták és Szered, Pozsony felé meghátráltak.

Az osztrák főhadssereg támadása Windischgrätz vezérletével dec. 16.-án indult meg. Görgey jól tudta azt a schwechati csata tapasztalatai nyomán, hogy az osztrák sereg támadását a határon feltartóztatni nem tudja, ezért amint mondja: "Parancsot adtam a Párendorf és Pozsony közötti egész vonal odahagyására s a rendezett visszavonulás megkezdésére az előre kiadott intézkedés szerint Magyaróvár és Moson felé." 44.

Dec. 18.-án, miután reggel az utolsó magyar csapatok is legnagyobb siettséggel kiürítették Pozsonyt délutáni 3 órakor bevonultak oda a császár-királyi csapatok élükön Windischgrätz tábornagy fényes kirértevel. "A nagy elvi differenciák ugyanis amint Steier mondja a pozsonyból való visszavonulás közben merültek fel Kossuth és Görgey között." 45

A magyar csapatok Győrbe dec. 19.-én érkeztek meg. Kossuthnak az volt a feltétlen kívánsága, hogy Győrt a magyar sereg legalább 10 napig fel ne adja. "Ez azonban, -amint Görgey mondja- nem a magyaroktól, hanem egyes egyedül Windischgrätz herceg belátásától függött. Ez utóbbinak tetszett Győr megtámadását dec. 28.-ig halasztani és így Kossuth óhajta történetesen beteljesedett." 46.

Görgeynek a terve eredetileg kétségkívül az volt, hogy a kiépített győri állásokat tartani fogja és azoknak védelme alatt hadserege átszervezését és kiképzését is végrehajtja, de ez a terv csak addig maradt benne amíg a győri állásokat nem látta, ugyanis a győri állások Görgey seregének erejéhez viszonyítva túlméretezettek voltak, amelyekben sikerrek védekezhettek volna 80, de nem 13 ezer ember. 46

44. Görgey *Acta* p. m. VIII 218 old.

45. Steier L. i. m. 112 old.

46. Gelich Richard *Deb. I. 2. 186-90 old.*

Görgey amint megérkezett Győrbe megszemlélte a sáncokat és rögtön tudta azt, hogy a várost csak addig tudja védeni, amíg az ellenség nem támad és amikor dec. 28.-án azt a hírt kapta előőrseutól, hogy Zámely felől a nagy Duna mentén egy ellenséges kerülő csapat annyira ellőrenyomult már, hogy a Győr-Gönyői utat fenyegeti, hasonlótól tarthattam Győr déli oldalán is, meggyőződtem tehát, hogy itt az idő még virradat előtt kivenulni Győrből és a visszavonulást Buda felé két csapatban megkezdeni." 48

Kossuth nem gondolta, hogy Görgey Győrt is feladja. Egyik levelében ezeket írja Görgeynek: "Tábornok Ur! A haza nevében kérem huzzon magához minden erőt mely a legnagyobb szükségben tul van a Duna baloldaláról és tartsa Győrt ameddig csak lehet. Ha 8-10 napig tartja 14-15 ezer ember segítséget kap s a haza meg van mentve..." 49

Kossuth azonban mindig csak ígért, de adni ritkán adott. "Az első idők tiszta egyetértése utáni ellentétek-mondja Kossuth-éppen a sereg átszervezése körül mutatkoznak meg. Görgey napról napra jobban megismerte a sereg hiányait és katonai látása mind kevésbé méltányolta Kossuth sürgetéseit. Kossuth minden-áron meg akarta akadályozni a visszavonulást, leveleiben állandóan katonai tanácsokat adott Görgeynek az erőkoncentrálására, offenzívára szólította fel." 50

Kossuth és Görgey között a viszony Győr feladása után mindjobban elhidegült, egymáshoz írt leveleik keserű szemrehányásokkal vannak tele. Kossuth nem tudta méltányolni Görgey rendkívül nehéz helyzetében ő a fővezérletet átvette. Egy újoncokból és képzetlen nemzetőrökből felállított nagyon hiányosan felszerelt, a rendkívüli hidegben csak nyári ruhával ellátott, a vesztes csata következtében demoralizált sereget kellőképpen felszerelni, gyakorlatoztatni, kiképezni, egyszóval támadó vállalkozásra is alkalmassá tenni és mindezt ellenséges sereggel közvetlen a háta mögött, visszavonulás közben végrehajtani, kétségkívül

48. Steier 2. j. m. 10. old.
49. " " " " 19. " "
50. Kossuth " " 23. " "

óriási vállalkozás volt. Görgey vállalta ezt a nehéz feladatot is, sikerrel meg is oldotta, csak nem tudta azt oly gyorsan végrehajtani, - mint ahogy lehetetlen is volt, - ahogy azt a tulzottan optimista Kossuth elgondolta.

"A lelkes pesti szónokok-írja Steier- egy több mint 30 ezer főre rugó sereggel számoltak, helett az alig haladta meg a 16 ezer főt, azen-kívül azt hitték, hogy a sereg minden katonája elszánt hős és nem terhes szolgálat, a bős csikergő hideg, a visszavonulás által elcsigázott, harchoz még nem szokott újonckjavarészt nyár ruhában fagyoskodott." 51

Görgey Győrnek dec. 27.-i kiürítése után tovább folytatta visszavonulását, hogy elfoglalja a kermány által bevehetetlennek mondott Vértesszőlős u. n. második állásrendszert. A visszavonuló hadsereget Görgey két részre osztva részben az u. n. Mészáros uton, részben pedig Gönyűn és Tatán át vonultatta vissza. Az összehúzózkodást azonban néhány oszlopnak a későbbi indulása miatt már nem lehetett elkerülni és így történt, hogy Ottinger tábornok levasdandára megfutamította a magyar huszárokat és két gyalogzászlóaljot. A 34. gyalogezred azonban bevárta az ellenség támadását, de néhány szori tüzelés után lábhoz tette a fegyvert. Az ellenség azonban ezt nem is véve tudomásul nagy öldöklést vitt végbe soraik között, úgyhogy az ezred felét felkencelték a másik fele pedig fogságba esett.

Görgey hadtesetének jelentős része dec. 28-án megérkezett Felsőgallára és Bánhidára, hogy elfoglalja az u. n. második állást a vértesszőlős hegyeség É. NY. lejtőjén. Itt Görgey hadteste erősödött is, mert hozzá csatlakozott a nagyszombati csatából visszavonuló Guyon hadosztálya.

Ezekben a vértessi állásokban, amelyek pedig arra teljesen alkalmatlanok voltak, mert "hegyoldalai nem járhatóak meredélyek, völgynyílásai nem hegysorok" kellett volna Görgeynek elfogadnia a döntő ütközetet, amelyet Kossuth annyira sürgetett.

51. Steier L. im. 123 old.
52. Görgey István: 1848-as évkönyve és bejegyzései I. k. 84 old.
53. Jékely R. II. 27. 215-217 old.

Kossuth azonban bármennyire is türelmetlenkedett és bármennyire győzelmet akart, a világosan látó Görgey nem fogadta el a döntő csatát, hanem mindig kitért a tulerőben levő esztrákok elől. Amit Kossuthnak és az Orsz. Henv. Biz.-nak nem sikerült elérni a hideg, nem könnyem hevülő és a katonai helyzetet a képzett katonák józan eszével mérleghető Görgeynél, annál könnyebben hatottak Kossuth lelkesítő és optimizmustól fűtött szavai a heves vérmérsékletű, kétségkívül jó hazafi, de a katonai tudományban teljesen járatlan Perczelre, aki seregével teljesen önnállóan kombínált és nem volt alárendelve a fővezér Görgeynek.

Perczel Nugent altábornagy ellen működött, de amikor az átlépte a határt, visszavonulni kényszerült és Kossuthtól azt a parancsot kapta, hogy vegye fel az érintkezést Görgeyvel.

"Igyekezzeél Görgeynek balszárnnyával csatlakozni, ütközzéél, ha valamely detachirozott nem túlnyomó erő áll előtted, de mindenekelőtt ne risquirozd. seregédet; ne hagyj magadat elmetszeni s combináld a két sereg mozgólatait."⁵⁴

Kossuth határozott hangú parancsot küldött Görgeynek is, mondván "a kormány nem tűrheti, hogy az állás Gallánál is fel legyen adva" és hogy a csatát el kell fogadnia. Görgey azonban jól tudta, hogy a vértesi állásokat védeni egyáltalán nem lehet, ezért főhadiszállását Bicskére tette át. Dec. 30.-án már Perczel hátteste is megkezdte a visszavonulást, amikor Perczel megkapta Kossuth levelét, amelyben ezeket írja: "A folytonos visszavonulás a hadseeg szellemét lehangolta, minden esetre támadásnak, győzelemnek kell bekövetkezni, csak egyetlen győzelmet kedves Mórikülönben a további visszavonulás a nemzet minden bátárságát leveri."⁵⁵

Perczel Kossuth által feltűzelve kis hadtestével megfordult és szembement az ellenséggel, a moor magaslatokig ért, amikor a vele szemben levő erdősség-

54 Steier L. i. m. 1884. d.
55 Jelicich R. - II. d. 231-37. d.

ből kibontakozott Jellasich hadteste. Az esztrákok Perczel hadtestével szemben tulerőben voltak. Perczel hadserege ugyanis állott 5620 emberből, 700 lóből és 24 ágyúból. Jellasich hadereje Perczelét kétszer, sőt talán háromszor is felülmulta. Érthető így aztán, hogy a moóri csata elveszett és mondhatjuk nem is éppen diestelenül. Perczel kis serege csaknem teljesen szét szóródott és futva menekült Buda felé, a menekülőket részben Görgey hadteste fogta fel.⁵⁶

A moóri csatavesztést, -különösen szabad-ságharcunk szerencsétlen befejezése után, amikor Görgey neve az egész országban népszerűtlen lett, -sokan Görgey hibájául rótták fel. Amint azonban a történeti távlat objektív szemlélete lassan, de biztosan megtisztította a férfiu nemes alakját, -a nemzeti tragédia miatt bűnbakot kereső és az ő személyében megtakált áldozatát -az elfogultság szennytől, éppúgy lett nyilvánvalóvá és derült ki az igazság és tisztázta Görgey a vád alól a moóri csatával kapcsolatban. Perczel a moóri csatának szerencsétlenkedő vezére a helyett, hogy a balsikerű ütközet után meghúzódott volna, szokott fennhéjázó magatartásával a vádak tömkelegét szórta, a teljesen ártatlan Görgeyre. Ugyanekkor a gyávaság vádjával illeti a magyar huszárságot is.

A moóri csatáról a következőképpen számol be Kossuthnak -írja Steier: "Az első ágyúszónál a Horvát őrnagy vezetése alatti pesti zászlóalj megfutott. A balszárnyon lévő levasúteg szintúgy viselkedett. Viszont a szabadosiak és beregiek hősiességgel viselték magukat."⁵⁷

"E veszteség -írja Perczel -szégyene a magyarságnak, mert úgy látszik huszárainkat sem kivéve csak mint szolgákat vitézek a szabadságharcban gyávák."⁵⁸

Görgeyről pedig ezeket írja: "De veszteségünk fő oka az ellenség négyannyi erején túl mégis a Görgey demoralizált seregétől hozzáánkvent Horváth dandára, amely tele volt árulókkal, kik mint hiteles bizo-

56. Gelich R. i. m. 22. VII. 237-42 old.

57. Steier L. - 137 . 1 -

58. " " " " " "

nyitványokkal támogatattatik, már előtte való este nyíltan idegenséggel értekeztek hazánk viszonyai iránt."

"Egyébként elvárom Öntől, hogy mint tegnap reggelre hozzám küldött instanciái, mint Görgey Ön előtt is ismeretes hibái, mint már Görgey táborában régóta létező demoralizált és hazafiatlanságbeli állapotok iránt a közönség nem fog továbbra is misztifikációkban tartatni. Minden esetre kijelentvén, hogy én Görgey parancsa alatt, ki majdnem szántszándékosan vezetett Pápától kezdve Moóríg így az ötszörös ellenség körmei közé, nem szolgálak."⁵⁹

Perczel makacs természetével még hadtestének szétszóródása után sem ismerte el, hogy vereséget szenvedett, amelyről a következő képpen ír Görgey: "A Tétény és Erd közötti úton előbb Perczel hadteste foszlányaival, végre magával Perczellel találkoztam. Ö meglepetésemre írja Görgey - azt erősítette, hogy ő feladta ugyan Moórínál a csatát, de ez nem jogosít fel senkit azt tenni fel róla, hogy legyőzték volna, mert az ő veszteségét, - amint a gyűlevész csapatok bevonulásából kiviláglik - az ellenségé jóval felülmúlta. Tábornak ur! hihetőleg Pestre teszi át főhadiszállását? Oda felelte - mert személyes jelenlétemre a kormánynál a legközelebbi napokban mulhatatlan szükség van, de csapataimnak néhány pihenő napot engedek s ezért Budára szállásolom el őket. Az ellenség soká fogja kiheverni a kemény csapást, melyet Moórínál rámért, azért Önnek nincs mitől félnie. Annakidején megint helyemen leszek."⁶⁰

A moóri csatavesztésért tehát a vezér Perczel és Kossuth felelős. Perczel azért, mert csatát vállalt a nélkül, hogy Görgeyvel az érintkezést felvette volna és jól tudta azt, hogy vele szemben legalább háromszoros erő áll. Nem igaz az az állítása, hogy őt Görgey utasította a csata elfogadására, mert Görgey hatásköre nem is terjedt ki az ő hadtestére. "Perczel - amint Steier mánja - valószínűleg példát akart adni Görgeynek,

mint kell az ellenséget vitézül megverni, hogy ezzel az Orsz. Honv. Biz. előtt is tekintélyét emelje, de mind az éppen balul ütött ki." 64

"Az nem áll, hogy Perczel táberneknek Görgey tábernektől lehetett oly parancsa, miszerint Moornál fogadja el a csatát, mert sem Görgey, sem Perczel nem tudták azt, hogy az osztrák hadsereg centruma Moor felé nyomul vala elő." 65

"Rendeleleteket vagy parancsokat bátyám soha sem küldött Perczelnek írja Görgey István. Joga sem volt hozzá, mert Perczel nem volt alája rendelve. S ha mégis oly dőre lett volna, valamely célszerű dolgot megparancsolni Perczelnek: ez bizonyosan csak azért sem teljesítette volna. Klapka, Windischgrätz, Rüstow akik elfogadták Perczel állításait Horváth Mihály műveiből idéztek." 66

Másodszorban Kossuth felelős a moori csatavesztéséért, mert amikor Görgey hadteste négyszeres ellenséges túlerő előtt vonult vissza és úgy igyekezett kitérni az ellenség szorításából, hogy a szétszóródástól megmeneküljön, ugyanakkor Kossuth állandóan győzelmet kért, effel zivát sürgetett. "Ezzel a hadvezetésbe nyúló, mondhatni felőtlen türelmetlenségből eredt beavatkozással, - írja Steier - mely Görgey előleges értesítése és megkérdezése nélkül történt, Kossuth okozta nagyrészen a moori szerencsétlenséget és ezzel közvetve a főváros feladását." 64

Görgey a moori veszített csata után úgy döntött, hogy mivel seregét a kijelölt állásban tovább tartani nem tudja, visszavonja azt a Vaál-Sóskút-Biai vezérre.

Az Orsz. Honv. Biz. a moori vereségről csak másnap reggel vett tudomást, amikor is Kossuth azonnal értesítette Perczelt, hogy mivel az ellenség már Székesfehérvárt is megszállta, Görgey hadtestével haladéktalanul induljon Budára.

Görgey Kossuth rendelkezését tudomásul véve

64. Steier L. i. m. 153 old.

65. Görgey István 1848 és 49 élményei és tettei I. k. 92. old.

66. Steier L. i. m. 157 old.

a következő levéllel válaszol: "Minden zavar megelőzésére a ma éjszaka jelentett dispositióimat megszüntetem és seregemet budára indítom... A hátravenulást amennyiben hatalmamban áll a legrendezettebben viedem véghez..."⁶⁵

Görgey úgy állítja be fentebbi levélváltást mintha ő Kossuth ezen intézkedését határozottan rosszallotta volna, holott a fenti elvélben a rosszallás nem nagyon intenzív és offenzív, sőt nagyon is konciliáns.

Görgey meglehetősen ironikus hangon mondja "Mein Leben und Wirken in Ungarn" c. művében, hogy "Perccel tábornok veresége egyszerre megtörte a Honv. Biz. római elszántságát."⁶⁶

Görgey ugyanis olyan színben akarja magát feltüntetni, mintha ő az előző vonalból, amelyet ő saját maga belátásából foglalt el, az ellenséget meg akarta volna támadni. Ez azonban nem valószínű, lehet, hogy Görgey utólag ezt csak azért írta, hogy a főváros harc nélküli feladásának felelősségét teljesen Kossuthra hárítsa.

Görgey állítólagos rendkívüli felháborodását fejezi ki a felett is, hogy Kossuth és a kormány békeküldöttséget menesztettek Windischgrätzhez valamint, hogy a kormány távozott Pestről és hogy neki Kossuth egy Buda előtti döntő csata megvívására adja ki a parancsot.

"Mintha csak az égből cseppentem volna olyan érzéssel értesültem e levélből a kormánynak és az országgyűlésnek előtte való napon hozott belüli határozatáról, hogy még az egyezkedés útjára lépnek és egyszerre mind székhelyüket Pestből Debrecenbe teszik át. Ezalatt én a Buda előtti első vonalban az ellenséggel döntő csatát vívjak úgy azonban, hogy a sereg megmentését - át a Duna balpartjára - s fővárosok lehető kiállítását lehetőleg tarsam szem előtt."

Akármi volt is a dolg-írja Görgey-ely feladatot minőt nekem Kossuth (nekem) adott, csakis olyan hadvezér adhatott, mint Kossuth."⁶⁷

65. Görgey A. i. m. 252. rd
66. " " " 254. " -
67. " " " 255. " -

A Windischgrätzhez küldött békeküldöttség persze teljesen eredménytelenül tért vissza. Hibáztatták is Kossuth, amikor ezt a követséget elindította, mert nem képzelhető el, hogy a folyton győzelmesen előnyomuló, gőgtől eltelt Windischgrätz, aki már Schwechat előtt feltétlen megadást követelt, most amikor a főváros előtt állt, hajlandó lett volna megegyezésses békéről tárgyalni.

A követküldésnek ránk nézve szemerű ténye, hogy Windischgrätz a követség egyik tagját - gróf Batthyány Lajost elfogatva, rajta minden idők történetének egyik legnagyobb gázságát követte el, amikor a nemzetközi jog súlyos megsértésével őt galád módon fogolynak nyilvánította és Ausztriába szállította, hogy e mindig dinasztiairól és kiegyezésre hajló magyar főurat a bécsi udvar örvengő szándékainak kezébe adja, hogy ezek a hatalomnak részeg dilletánsai azon az örökké emlékeztető napen önkézzével ejtett sebének gondos, de örökösen szívtelen gyógyítgatása után véres örvengésüket kielégítve közönséges gonosztevő módjára gyilkolják meg a magyar nemzet egyik legnagyobb fiát, a zsarnokok elvetemült tanácsát alkotó bécsi udvar, legőszintébb magyar hívét.

Természetes, ha Görgey el akarta kerülni hadteste megsemmisítését, akkor ilyen kockázatot nem vállalhatott, mert döntő ütközetet elfogadni ilyen állásban és ennyire veszélyes helyen, ahol a győzelmes ellenség még a legkényelmesebb üldözési tempóban is utólrérhette és a Dunába szerithatta volna a magyar csapatokat, egyelőre lett volna a megsemmisülésbe való rohanással. K

Kossuth parancsa azonban nem volt olyan határozott és parancsszerű amilyennek azt Görgey igyekezik beállítani visszaemlékezéseiben. Kossuth ugyanis azt írja utolsó Pestről keltezett levelében Görgeynek: "Kérem azt tegye Ön, amit legjobbnak talál."

Kossuth számolt azzal is, hogy Pestet fel kell adni, mert ezt írja: "De azért Budapest elvesztésével a hazát nem adjuk fel. Elvesz Budapest, mint elveszett Győr. De azért az Ország megvan, meg kell lennie." 68.

Amint látjuk tehát Kossuth a döntést Görgey kezébe adta s annak belátására bízva a csata elfogadását vagy a visszavonulást. Elismerjük azt, hogy Kossuth határozatlan levele, melyben arra szólítja fel Görgeyt, hogy döntő ütközetet vívjon, de lehetőleg úgy, hogy a sereget a felbomlástól és a fővárost a pusztulástól megmentse, - elkeseríthette Görgeyt - de azért nem lett volna szabad Görgeynek, Kossuthot és a kormányt a Pestről való távozásért a gyávaság vádjával illetni, mert a harc sikeres folytatásának előfeltételeit biztosító roppant energia Kossuthban centralizálódott.

"Kossuth-amint Steier mondja - nemvezetett csak egy sereget, mint Görgey, hanem az összeseket, ötfőt-hatot is egyszerre. Sokkal nehezebb, nagyobb gondok terheltek mint Görgeyt. Vagy talán ésszerű lett volna az ellenséget bevárni? és csak az utolsó pillanatban eltávozni, mikor nemcsak a főváros előtt álló magyar hadsereg, hanem a Miskolc mellett álló, az erdélyi, a déli hadseregek is Kossuthtól várták az intézkedéseket, utánpótlásokat, lelkesítést, egyszóval mindent. Valóban nevetségesen kicsinyessé törpülnek a Kossuth menekülésére vonatkozó összes szemrehányások." 69.

Görgey jan. 2.-án Pestre sietett, hogy Kossuthtal tárgyaljon, de Kossuth ekkor már eltávozott Pestről. A Mészáros hadügyminiszter helyettesítésével megbízott Vetter tábornokhoz fordult azzal az ajánlatával, hogy ő a kormány parancsát végre nem hajtja és indítványozta, hogy haditanácsot hívjanak össze, amelyen a további hadmozdulatokról döntenek.

A haditanács összehívása meg is történt, amelyen Csányi László kormánybiztos elnöklésével résztvettek Vetter, Görgey, Perczel, Rápásky, Lázár és Klapka tábornokok.

A haditanács határozatai az elkövetkezendő harcok szempontjából döntő jelentőségűek voltak és a si-
kernek az előfeltételeit adták meg. Az volt a cél, hogy
eltereljék az ellenség figyelmét a kormány székhely
és fő katonai szervezési központ, Debrecen vidékéről.
Ezért Gögegy, akinek keze alatt a legerősebb hadtest
volt azt a parancsot kapta, hogy vonuljon észak felé
és mentse fel, ha lehet Lipót-várat a körülzároló Si-
munich ostroma alól, azután pedig, ha az osztrák főe-
rőt maga után vonta, vonuljon hadműveleti alapjára me-
lyet Komárom várában, vagy a felső Tiszában jelöltek
ki számára. A Perczel és Vécsey hadtestek, pedig fedez-
ték a kormány székhelyét, Debrecen Szolnok felé va-
ló visszavonulásukkal.

IV.

Utban Észak felé.

Az ország fővárosának feladása, a két hadsereg
közötti természetes erőviszonyoknak a következménye
volt. Bármennyire realitásnak is tartja ezt a mai had-
történetsszemlélet, azokban a napokban nagy megdöbbe-
nést és megütközést keltett minden magyarban, de kü-
lönösen a főváros népében és nem utolsósorban a már
Debrecenben időző kormány köreiből sem, az ország fő-
városának szinte kardcsapás nélküli feladása. Kétség-
kívül senki sem gondolta azok közül, akik az elvonu-
ló magyar és utánuk rövidesen beérkező osztrák csa-
patok közötti különbséget látták, azt, hogy rövid né-
hány hónap leforgása után az a rongyos, szervezetlen
és futó tömeg fényes haditettek és dicsőséges csaták
sorozatában fogja kergetni maga előtt az elbizako-
dott büszke osztrák seregeket.

A pesti haditanács határozata értelmében a Du-

nán átkelő sereg két részre osztdott illetve továbbra is megmaradt a Görgey és a kiegészített s újra szervezett Perczel hadtest. Görgey a hadműveleti terv értelmében 16.00 főnyi seregével jan. 5 és 6 közötti éjelen a Duna balpartján Vác felé indult. Görgey célja ugyanis az volt, hogy megérkezvén Vácra kifáradt, elcsigázott seregét néhány napig pihentetni fogja s ez alatt újjá szervezi és gyakorlatoztatja; az hogy mennyi ideig pihentetheti seregét minden esetre nem tőle, hanem Windischgrätztól függött.

Ez alatt Perczel hadtesete jan. 5.-én reggel szintén megkezdte visszavonulását a Duna-tisza között Szolnok irányában.

Windischgrätz meglehetősen vegyes érzelmekkel üttötte fel főhadiszállását a magyar fővárosban, ugyanis belátta azt, hogy Pest elfoglalásával még nem verte le a magyar rebelliseket és különösképpen arra számított, hogy a magyar seregeket nem tudta döntő csatára kényszeríteni, majd pedig miután értesülést szerzett arról, hogy Görgey hadtestével észak felé indult, megfeszíthetetlen talánnal vélte magát szembe találni.

Görgeynek, miután megérkezett Vácra első ténykedése az volt, hogy tisztikarával egyetértve kiadta híres és sok vitára alkalmat adó váci nyilatkozatát.

A váci nyilatkozattal a szabadságharc történetírói és Görgey életírói szinte kivétel nélkül foglalkoznak. A vélemények azonban e híres okmánnal kapcsolatosan rendkívül eltérőek.

A váci nyilatkozat szövegét úgy gondolom részletesen ismertetni felesleges. Szükségesnek tartom azonban a vele felmerült véleménykülönbségekkel foglalkozni.

A proklamáció két részből áll. Az első rész Görgey kiáltványa a hadtesthez, a második rész pedig a vezér és a hadtest közös nyilatkozata az ellenséghez

és a kormányhoz. Az elsőben Görgey kijelenti, hogy meg kell ővnia sereget a felbomlástól. Bevallja, hogy hibát követett el mikor a Honv. Biz. helytelen utasításainak engedelmeskedett. A hadseregben, különösen a tisztikar kebelében a bomlás jelei mutatkoztak, melynek oka a folytonos visszavonulásban, a tiszti karnak őseitől örökölt és attól még a fegyveres harc idején is elszakadni nem tudó legitimista érzelmeiben nyilvánult meg. Önbizalmat kellett tehát iteni a seregbe, kijelölni a határozott célt, mely felé öntudatosan, lelkiismeretfurdalás nélkül haladnia kell.

Ezt a határozott célt jelöli ki a második rész a hadtest nyilatkozata, mely visszautasítja az osztrák vádat, hogy a sereg és az egész mozgalom csak pártérdeket szolgálna. A nyilatkozat végül 4 pontban foglalja össze a tisztikar álláspontját. 1. A feldunai hadtest hű marad esküjéhez, megvédi az V. Ferdinánd által szentesített alkotmányt. 2. De fellép belső republikánus törekvések ellen is, ha ilyenek az alkotmányos királyságot akarnák felforgatni. 3. Csak a felelős hadügyminisztertől vagy helyettesétől fogad el parancsokat. 4. Csak olyan egyezkedésekhez járul hozzá, mely egyrészt az alkotmányt, másrészt a hadtest katonai becsületét biztosítja.

A dinasztikus és republikánus gondolkodás ellentéte tehát világosan megmutatkozott-írja Kosáry-Görgey ezzel a nyilatkozattal megnyerte ügyének a régi tisztikart, mely a szétesés küszöbén állott.

Nagyon helyesen mondja Kosáry, hogy: "Görgey helyzetét mint a magyar kormány, Windischgrätz is teljesen félreértette, midőn a váci nyilatkozatot úgy magyarázta, hogy Görgey megtagadta a magyar küzdelmet és hajlandó visszatérni a császár hűségére." 40.

Windischgrätz ugyanis amikor kezébe került Görgey váci nyilatkozatának egyik példánya; felszólította

két alvezérét Jablonowskyt és Schlicket, hogy próbáljanak alkudozásba bocsátkozni Görgeyvel, mert amint írja jan. 29.-én főhadiszállásáról: "Görgey az ellenség vezére rövid idő előtt nyilatkozatot adott ki, melyből kitűnik, hogy a magyar ultraforradalmi párttól, különösen az Orsz. Honv. Bizz.-tól egészen elvált."

Windischgrätznek azonban hamarosan be kellett látni hogy kísérlete kudarcba fulladt, mert Görgey a fegyverletételre való felszólításra azzal felelt, hogy a váci nyilatkozat 2 kőbevésett példányát küldte el Windischgrätznek.

A debreceni kormányt is rendkívül megdöbbenett Görgey váci nyilatkozata. A kormánynak a nyilatkozattal kapcsolatos álláspontját híven fejezi ki a kormány egyik tagja Horváth Mihály, amikor ezeket írja: "E nyilatkozatnál semmi, egy elvesztett ütközet sem lehetett volna leverőbb Kossuthra s azokra nézve, kik annak tudomására jutottak, mert nem kevesebb volt ez, mint katonai pártütés az ország kormánya és képviselői ellen."⁷¹

"Maga Kossuth aképpen magyarázta meg a debreceni országgyűlés jobbszárnyának a váci nyilatkozatra tett kérdéseit, hogy a hadsereg neheztel a háta mögött történt békelépés miatt/ez szólt a békepártnak/hogy részt igényel magának az ország politikai ügyeinek intézéséből,/ez szólt Madarásznéknak,/hogy megtagadja a tiszteletet a kormány és az országgyűlés iránt/ez szólt kivétel nélkül minden debreceni illetékes ténylezőnek."⁷²

Azt mondja Pethő: "Mind Windischgrätz főhadiszállása, mind a debreceni kormány előtt elhomályosodni látszott a váci nyilatkozatnak u.n. politikai tartalma, mely a 48.-as alkotmányhoz való ragaszkodás gondolatát akarta kifejezésre juttatni."⁷³

71. Horváth Mihály i.m. II k. 148 old.

72. Pethő L. -" 267 -"

73. -" 269 -"

"A váci proklamáció egy nagyon előrehaladott a feldunai hadtestet végfeloszlással fenyegető betegségnek orvossága akart lenni. A váci kiáltvány nem volt pronunciamento" mert nem a törvénytől eltérő államrendet, hanem a fennálló alkotmányhoz hű ragaszkodást proklamálta." 74

A váci kiáltvány főleg a kényszerítő körülmények és események adták meg a kezdeményező lökést, de benne egyszersmind Artur bátyám egyéni meggyőződésének és öntudatos akaratanak is megvolt a maga része. *László Görgey István.*

Az eszközökre nézve le lehetett térnünk a szigorú törvényesség útjáról: mert a szükség kényszerített rá, de a célra nézve nem volt illő, nem volt szabad eltérnünk az alkotmánytól, a törvényességtől; mert csak valóban szent cél szentesítheti a rendkívüli eszközöket! és a szent cél esetünkben egyedül a törvényes alkotmány, a nemzet alkotmányos életének megmentése lehetett, és azon túl semmi más." 75

Rendkívül érdekes a váci nyilatkozattal kapcsolatosan Sréter István állásfoglalása: "A hadtest hű marad esküjéhez és az V. Ferdinánd király által szentesített törvényekhez hirdette Görgey, -gróf Zichy Ödön bírálja az eminenter forradalmi vezér. -Csakhogy hiba esett a kréta körül, mert a Görgey által hirdett legitimizmus 1848 dec. 2.-án örökre sirba zárták. Ugyanis V. Ferdinándot 1848 dec. 2.-án Zsófia főhercegasszony és a mögötte álló kámerilla trónjától megfosztotta, és helyére alkotmányellenesen a mi re sem kötelezett Ferenc Józsefet ültette. Az olmtzi trónfosztás a dinasztia forradalmi ténye és a „Macht geht vor Recht”nak elvnek proklamálása. Célja nem volt más mint szabad kezet biztosítani az előd által szentesített 48.-as alkotmányhoz ragaszkodó magyar nem-

74. Görgey István: 1848 és 49. élményei és benyomásai 118 old

75. " " " " " " 135-36. "

zettel szemközt, letörni a nemzeti aspirációkat és beolvasztani a vágyaik metovábbját képező "GesamtMonarchia"-ba.

Mármost logikus, hogy az ifjú császárnak, valamint környezetének szemében lázadó és forradalmár volt mindenki- legyen a jogain jogon és igazságon alapuló is, -aki a "Macht geht vor Recht" által megalapozott renddel szembeszállni merészelt.

A legitimiz-must legfeljebb csak akkor lehetett ha az osztrák inváziós sereget legyőztük, kivertük és békét akartunk teremteni, 1849 jan. 5.-én még semmi esetre sem. "76

beavatkozás

A váci nyilatkozattal végül leszögezhetjük, hogy az a demoralizált és aggályoskodó tisztikar megnyugtatóra szolgált, habár szofizmáit éles ellentétben állottak Görgey jellemével.

Görgey váci időzése alatt az eddig önállóan működő dandárok 4 hadosztályba vonta össze és a kormány rendeletére a 7. hadtest elnevezést vette fel.

A jobbszárnyon haladó hadosztály élére Aulich ezredeszt rendelte, a közép-hadosztályt Kmetty vezényelte, a balszárny hadosztály pedig Piller parancsnoksága alatt állott. A tartalék hadosztály parancsnoka Guyon lett. Mint önálló dandár szerepel továbbra is a Simonyi hadoszlop. A hadtest állott összesen 16.000 emberből, amely 15 zászlóaljra és 23 lovas-századra oszlott, ezen kívül volt a hadtestnek 72 ágyúja.

A harcmodorra nézve jellemző, -írja Julier- "Magyar hadvezérek" c. munkájában, az, hogy a gyalogos előlőtöltő puskája 300 lépésre hordott, az ágyúk lőtávolsága 1500 lépés körül mozgott. Ebből eredt a lovasrohamoknak és szurony-rohamoknak döntő jelentősége.

Indulás a bányavárosok felé.

Görgey hadtestével jan. 6 és 7.-én hagyta el Vácot. "Mostantól fogva a tiszai hadtestekkel való egyesülés időpontjáig, vagyis a kormányval való viszonyának a rendezéséig, mint Mohamed koporsója lebegett az ég és föld, Kossuth és Windischgrätz között, a regényes képzeleteket felgyújtó stratégiai röppályáinak zéngéjében. Egy hónapig, mintegy forradalmi condottiere bolyong végig hegyeken és bérceken egy forradalmi hadsereggel, melynek legfőbb katonai és politikai törvényhozója is, mely oly vékony pókhálószállal lóg a legitimizmuson és talán még vékonyabbal a forradalomon."

Görgey Felsőmagyarországi hadműveletében 3 részt különböztetünk meg. Az első, amely magába foglalja a Lipótvár felmentésére irányuló kísérletet. Lipótvár fontos erősséget ugyanis Ordódy ezredes tartotta csakély erővel, a körülzároló Simunich seregével szemben. Görgeynek a pesti haditanács egyik fontos feladatául tűzte ki Lipótvár felmentését s szerencsés esetben Simunich hadseregének a megsemmisítését.

Az előnyomulást Görgey az Aulich és Filler hadosztályokkal kezdte meg, még pedig a hadtest zömével a legrövidebb úton, Léván és Nyitrán át Lipótvár felé indult, míg a balszárnyat, hogy szándékát palástolja, a Duna mellett észak felé küldte és úgy kellett ennek is észak-nyugat felé fordulnia.

A hadsereg előnyomulását Guyon hadosztályának kellett fedezni. Az indulás napján jan. 6.-án és 7.-én a feldunai hadtest helyzete a következő volt. A hátában állt Windischgrätz hadserege, amely egymaga is jóval nagyobb volt Görgeyénél. Windischgrätz Görgey ül-

dözésére Wrbna altábornagyot külte ki, majd miután ő azt jelentette Windischgrätznek, hogy a magyar csapatok már annyira előre jutottak, hogy őket utolérni nem lehet Windischgrätz, ki az üldözést minden körülmények között szorgalmazta, Wrbnát visszahívta és helyére Csoricsot rendelte. A Vág-vonalon és Lipótvár körül állott Simunich hadteste, amely egymagában gyöngébb volt Görgeyénél. Simunich miután megtudta, hogy Görgey zömével ellene indult, félbehagyta Lipótvár ostromát és szembefordult Görgeyvel.

Komárom előtt ugyancsak jelentékeny osztrák erő állott 6 gyalogzászlóalj, 8 lovas század és 24 löveg, amelyek adott esetben szintén Görgey ellen voltak irányíthatók, mivel Komárom körülzárását a várórség csékelly létszáma következtében kisebb erő is el tudta látni. Bécsben szintén nem nagy távolságban tartózkodott Welden tartalékserege, észak felől pedig a Jablonkai-hágón át megkezdte előnyomulását Götz hadsereg csportja. Ha tehát számításba vesszük ezeket az erőket, amelyek Görgeyvel szemben koncentrálhatók voltak, akkor szinte biztosra kell vennünk, hogy Görgey hadereje a túlnyomó erőből körülvéve rövidesen megsemmisül.

Ilyen stratégiai helyzetben Görgey hadteste a szándékoltt hadászati főcélt az osztrákok eltérítését a Tisza felé való előrenyomulástól elérhette ugyan, de sokkal valószínűbb volt, hogy csapatai megsemmisülnek.

Görgey elő és utóvédje egy napon vették fel az érintkezést az ellenséggel. A Csorics parancsnoksága alatt álló Wyss és Jablonowsky dandárok jan. 10.-én délelőtt utólérték a hátvédet képező Guyon csapatait. Guyon hadosztálya rövid harc után Tompa felé húzódott vissza. A jelentéktelen csetepatéban Guyon mintegy 20

embert vesztett. Ugyanezen a napon az elővédet képező Aulich hadosztály Verebéllynél Simunich elővédjére bukkant. A csatározás itt is rövid ideig tartott, melynek eredményeként az osztrákok visszavonultak.

Jan. II.-én Guyon Szántóig vonult vissza, itt harcállásba helyezkedett el és szándéka volt a harcot felvenni az előrenyomuló ellenséggel. Időközben azonban Görgey értesülést szerezvén az Ipolyságnál lezajló harcról Léváról személyesen sietett Guyonhoz, akinek a harc elfogadását megtiltotta és elrendelte az utóvédnek a visszavonulását. Guyon Szántó előtti állásfoglalásával azt az útkereszteződést akarta védeni, ahol az út észak felé Selmecbányára és nyugat felé Lipótvárra visz. Nyilván ha most Csorics hadteste Selmecbánya irányában nyomul előre éri el a bányavárosokat, mint Görgey. De mivel sem az osztrák fővezér, sem alvezérei nem voltak még csak közepes stratégák sem, nem a bányavárosok, hanem Görgeyt követve Léva felé nyomultak előre. Windischgrätz ugyanis gyors sikert remélt, úgy gondolta, hogy a Csorics és Simunich hadtestek által 2 tűz közé szorított-ő általa ugyanis szétzúlóttnek elképzeált-Görgey hadtesete rövidesen megsemmisül.

Görgey maga is úgy gondolta, hogy két tűz közé szorult, ezért a rábeszélések hatása alatt elhatározta, hogy Lipótvár felmentésének tervét feladva, északkelet felé a bányavárosokba tér ki. Így tehát a szándékolt harcászati döntés nem állott be, noha meg volt annak a mieinkre nézve kedvező lehetősége, amennyiben Görgeynek módjában volt, hogy Simunichot, akár a lanyhán üldöző Csoricsot, akár pedig az északról Privigyó felől közeledő Götzöt számbeli túlsúllyal támadja meg.

Görgey foglalkozott is a döntő viadal eszméjével, csak hogy új vezérkari főnöke a nagytehetségű, de

Breit F. i. m. 258-62 old

Gulich R. 1-293-94-1-

Fulán 1-112-10-1-

félénk Bayer Jézsef százados elhitette vele, hogy már is a 3 felől fenyegető osztrák hadak csapdájában vannak, amelyből csak úgy szabadulhatnak, ha minél hamarabb a bányavárosokba vonulnak vissza.

"Görgeynek Léva felé való fordulása-írja Beniczky Lajos Visszaemlékezéseiben-nagy taktikai hiba volt, mert ha közvetlenül Ipolyságról Selmecnek fordul, akkor egyuttal a Németi-Zólyom vonal ura lett volna és Selmecebánya fontos csomópontja révén Beniczkyvel felvehetette volna az érintkezést, a Garam-völgy birtokában pedig Götzöt megtámadhatta volna. Selmecebánya Szentkereszt-Németi-Korpona birtokában szabadon választhatott, vajjon Besztercebányán keresztül Liptóba, vagy Brezno-bányán át Gömörbe, vagy Zólyomon át Losoncra vonuljon." 79.

Görgey miután maga is belátván, hogy 3 oldalról körülfogva veszélyes helyzetbe kerül és hogy lerongyolódott hidegtől elcigázott seregének feltétlen pihenésre van szüksége, jan. 14.-én Selmecebányára vonult.

A hadműveletek második része tehát, a bányavárosokba való kitérés, a hadsereg zömének ottani pihentetése és kisebb, de megglehetősen súlyos harcok az előretörő ellenséggel. Görgey a bányavárosokban jan. 24.-ig maradt.

Jan. 15.-én tehát Görgey hadosztályai a bányavárosokban a következőképp voltak elhelyezve: az Aulich hadosztály Körnöcbányán, a Kmetty hadosztály Besztercebányán, a Pillér hadosztály Zélyomban Guyon hadosztálya pedig Selmecebányán és Szélaknán.

Bár a bányavárosokba való vonulás és az ottani időzés, mely Görgey elövetkezendő hadműveletei szempontjából olyan nagy jelentőségű volt, nem Görgey agyában fogantott is meg, mégsem lehet tőle mint egyesek akarják, a dicsőséget elvitatni, mert a végre-

79. Beniczky L. i. m. 93-95 old
Görgey J. i. m. 275-78.-

hajtás, a terv keresztülvitele, az ő műve.

"A terv nagyon fontos, de nem döntő egy hadjáratban, amelyben a siker mindig a végrehajtás mikéntjén múlik. A nagy vezérek nemcsak pszichológusok, hanem alkotóművészek is megáldva ihlettel, a részleteket egymásba fogó képzelőerővel, a valószínűségszámítás tudományának divinatív ösztönével.

A részletekből, gyakran csak a ténytöredékekből, a félhírekből, a fantazmagóriákból és hazugságokból kell megkonstruálni az események formáját és azokból összeállítani és áttekinteni a nagy egészet.

Egy forradalmi sereg meg éppen a legrosszabb kísérleti eszköz a stratégia iskola mesterének tervkovácsolási számára. Itt a megrendüléssel állapott majdnem konstans elem.

E mellett részen kellett lennie, hogy ennek a lassan összeforrandó forradalmi gépezetnek csavarjai el ne akadjanak. Mindig a maga személyes jelenlétének oklajával kellett élesztetni a tüzet. Kell, hogy személyes attitűdjének fénye mindig és mindenütt világosítsa." 80.

Szándékosan idéztem ezeket a sorokat Pethő munkájából. Bármennyire sziklaszilárd egyéniség, kemény jellem volt is Görgey, bármennyire tudott is személyes varázsával hatni alvezéreire és katonáira - ez, ha történtek is estek, így a hodrusbányai, a váci és eszónyi csatákban - mégsem a harcmezőn, hanem inkább a tábori életben nyilvánult meg. Így ha objektívek akarunk lenni, akkor kénytelenek vagyunk, - bármily szépen hangzanak is - Pethőnek ezeket az utolsó sorait visszautasítani, mert hiteles adatok igazolják, hogy Görgey számos nagyjelentőségű ütközetben nemcsak, hogy személyesen nem vett részt, de még távolból sem irányította azokat; így többek között a branyiszközi

rendkívüli fontosságu ütközet megnyeréséhez vajnai kevés köze van, mert az az általa mindig legkevesebbre értékelt Guyon dicsősége. De nem vett részt Görgey személyesen a hatvani és nagysallói ütközetben sem, mert ezeknek a csatáknak a dicsősége Damjanich nevéhez fűződik, tehát "Személyes attitűdjének fénye" ezekben az ütközetekben nem világíthatott.

Ezeket a sorokat kizárólag csak az objektivitás kedvéért szurjuk közbe, beigazolván azt, hogy egy történeti munka teljes realitást igényel. Távol áll azonban tőlünk, hogy ezzel Görgey nagyságából, alantasai felett kétségkívül megnyilvánuló lelki fölényéből, határozottságából, rendkívüli személyes bátorságából egy szemernyit is el akarnánk venni.

Görgeynek az ellenség által biztosnak vélt megsemmisítő gyűrűjéből való kicsuszása mód felett fölzgatta az osztrákokat. Csorics, csak Lévéra érve jan. 16.-án tudta meg, hogy Görgey hadtestével a bányavárosokba húzódott vissza. S annak ellenére, hogy Windisch grätzti azt a parancsot kapta ne várjon Simonichra, hanem azonnal induljon Görgey nyomába, ő csak jan. 20.-án délután kezdte meg előnyomulását a bányavárosok felé. Ezen a napon Wyss dandárával Bakabányáig a Jablonovsky dandárral pedig Báthig nyomult előre. Az ellenségre nézve megkönnyítette az előrejutást a hirtelen beálló időjárásváltozás, mert amíg Görgey hóval és jéggel fedett hegyi utakon nagy nehézségekkel tudott előrejutni, addig most a beálló olvadás az utakat könnyen járhatókká tette. Így tehát csatlódott Görgey, aki úgy gondolta, hogy a bányavárosok területe a könnyen védhető magas hóval és jéggel fedett utakra támaszkodva valóságos táborvár gyanánt fog esetleg az egész tél tartama alatt serege pihentetésére szol-

Breit j.m. 275-46 old
Gelich -"- 298-301 -"

gálni. Mégis ki kellett tartani addig ebben a helyzetben míg seregének a legszükségesebb pihenőt megadja. Ilyen körülmények között tehát el kellett fogadni azokat az ütközeteket, melyeket az utána nyomuló ellenség rákényszerített.

Ebben a helyzetben az első összeütközés a frontszakasz északi részén Aulich hadosztályának előretolt részei és Götz hadseregcsoportja között zajlott le Körnöcbányától északra Mosóc környékén. A rövid ideig tartó csatározásnak eredménye az lett, hogy Götz elővédjei visszahúzódtak és utána jó ideig nem háborgatták az Aulich hadosztályt. Veszteségeink azonban jóval meghaladták az osztrákokét.

Súlyosabb harcokra került sor jan 21.-én a bányavárosok déli szakaszán. Guyon utóvédhadosztálya parancsot kapott, hogy Szélaknánál harcállásba helyezkedjék el és az ellőrenyomuló ~~XXXXXX~~ Chorich hadtestével a harcot vegye fel és a legvégsőkig tartson ki.

Az osztrák hadvezetőség koncentrált támadásra indult a bányavárosokban állomásozó magyar erők ellen. Délről és északról szándékozott megindítani a támadást. Csorics délről támadó hadtestével egyidőben északon Götz is parancsot kapott a Körnöcbánya ellen megindítandó támadásra. Ez a támadás azonban elmaradt, ugyanis jan. 15.-i kudarca után Götz nem kísérelte meg a támadást. Simunich pedig távol volt, így rá szánítani nem lehetett, úgyhogy a koncentrációs hadművelet csak terv maradt és mindössze Csorics hadteste indult déli irányból támadásra a Szélaknánál harcállást elfoglaló Guyon hadosztálya ellen.

Guyon 3 gyalogzászlóaljjal, 1 huszárszázaddal és 1 üteggel a terepet uraló Wartha hegyet és a dél fe-

Breit i. m. 246-78ald

Gelich -"- 303-06-"

Julier -"- 164-69-"

lől jövő összes közlekedési utakat megszállotta, tartalékát pedig Szélaknánál állította fel.

Csorics dandárai 21.-én délután 5 órai fáradtságos menet után ébék el a Stureci hágó bejáratát. Csorics miután a Jablonowsky dandár lovasságának és tüzérségének egy részét tartaléknak hátrahagyta, azonnal támadásra indult. Guyon elővédjei az ellenség tuleréjével szemben nem soká állták a harcot, hanem a Szélakna előtti főállásokba vonultak vissza, melynek birtokáért több órai elkeseredett harc dult. (Görgey) Guyon az őt jellemző heroikus bátorsággal állott ellent az ellenség előnyomulásának, kinek minden talpalatnyi földet véres verejtékkel kellett magának megszerezni. Késő estig tartott az elkeseredett küzdelem Szélakna birtokáért, melynek eredménye az lett, hogy Guyon, miután látta, hogy egy osztrák megkerülő oszlop baloldalt is tulszárnyalja-csapataival Selmechányára vonult vissza.

A Csorics altábornagy által Guyon jobbszárnya és háta ellen kirendelt Collery ezredes-ki Colloredo dandarához tartozott-a parancshoz híven Zsarnócán átnyomult előre és utközben Hámor és Hodrusbánya között Görgeynek egy oldaloszlopára bukkant, mely Colloredónak további előrejutását Selmec felé megakadályozta.

Görgey, ki ekkor Zólyomban tartózkodott hirt szerevén a Zsarnóca felé előnyomuló ellenségről, Guyon jobbszárnyának biztosítására Pillert rendelte ki. Piller azonban csak akkor érkezett Zsarnócára, amikor Collery hadoszlopa a hámor-hodrusbányai szoroson elvonult, Piller pedig a helyett, hogy nyomon követte volna az ellenséget Zsarnócán megállt. Így Görgey ki hadoszlopával, melyet Aulichtól vont fel és Pusztelnik

volt vezérkari főnöke parancsnoksága alá helyezett, egyedül indult támadásra Collery különítménye ellen. Az osztrák hadoszlop akkor már megkezdte támadását Görgey jobbszárnya ellen, amikor váratlanul a hátába találta Görgey kis hadoszlopát. Így ha gyenge erőekkel is, de mégis csak kétüzt közé szorított osztrák harcscsoportot könnyen meg lehetett volna semmisíteni, ha a magyar katonák ez alkalommal meg nem csufolják a magyar katona vitézségének hírnevét.

Collery ugyanis nem jött zavarba, mikor a hátába tudta Gögeyt, hanem Guyonnal szemben mindössze egy századot hagyva erejének zömével szembefordult Görgeyvel, még a szerencse is segítette az osztrákokat, mert a Collery által kérelmezett erősítés épp ekkor érkezett meg és azonnal harcba bocsátkozván, megtámadta Görgey jobbszárnyát.

Bármennyire igyekezett is Görgey a futókat megállítani azzal, hogy a huszárokat küldte eléjük, azok mint maga mondja, a lovak hasa alatt bujkáltak át és mégis hátra futottak, mintsem új támadásra indultak volna. Hiába való volt Puzstelnik ellentámadása is a nógrádi önkéntesekkel, mely az agyuk visszaszerzését célozta, eredménye annál inkább gyászos volt, mert maga Puzstelnik is súlyosan megsebesülve fogságba esett, majd sebébe rövidesen belehalt.

Görgey hadtestének veszteségei ezekben az ütközetekben meglehetősen súlyosak voltak, állítólag nyolcszorosan multák felül az osztrákokét.

A bányavárosokban időzés alatt lezajló harcok megmutatták, hogy Görgey hadteste még nem alkalmas arra, hogy vele döntő harcba lehessen bocsátkozni. Az ellenségnek északról és délről megnyilvánuló nyomása, valamint az a körülmény, hogy a bányavárosok Görgey had-

testének élelemszükségletét már csak alig tudták el-
látni, a vezért arra kényszerítették, hogy Mészáros had-
ügyminiszter parancsának akaratlanul is engedelmes-
kedvén elhagyja a bányavárosokat és keresse az össze-
kötetést a Felső-Tiszánál álló magyar erőekkel. XX

Görgey mielőtt a bányavárosokat elhagyta volna
hadosztályait Besztercebányán egyesítette, Beszterce-
bányára való bevonulás nem okozott különösebb nehéz-
séget Görgey 3 hadosztályának és Beniczky Lajos 4000
főből álló különítményének, -t.i. Besztercebányán ő is
csatlakozott Görgey hadtestéhez, -de annál inkább az
elszakadt Aulich hadosztálynak. Erre a hadosztályra u-
gyanis Guyon csapatainak elvonulása Bucsra és ezzel
a Garam partjának feladása azzal a következménnyel
járt, hogy elszakadt a hadtest zömétől. A Körnöcbányán
álló Aulich hadosztály előtt tehát nem volt szabad út,
mert a Mosócon át vezető utat Götz tartotta megszállva,
míg a Szentkereszt-Bucsi utat Csorics veszélyeztette.
Nem volt más hátra mint a Besztercebánya és Körnőc-
bánya között észak-déli irányban húzódó sziklás hegy-
gerincen keresztül utat keresni. Egy hegyi ösvény ve-
zetett is ezen keresztül, de ennek egy része már rég
beomlott, még II. Rákoczi Ferenc által használt alagu-
ton vezetett keresztül, ezt kellett először kijavítani
és járhatóvá tenni, hogy Aulich hadosztálya elvonulhas-
son.

A helyreállítási munkálatokat maga Görgey vezette,
mint régi utász, jan. 23. -án éjjel: "szövétneknek kétes
Vörös világánál-ugymond egy szentanu-indult el a had-
osztály. A nagy sötétség a folytonos havazás és a hó-
fergeteget, szemközt hordószél a menetet kimondhatat-
lan sanyaruvá tették... Változás kedvéért éjjél után
hirtelen megfordult az időjárás, a hó gyorsan elolvadt

Breit. j. m. 282-83 old
Julier " - 143-44 " -
St. Petho " - 192 " -

s azon túl csupa vízben, sárban 12 óráig tartó menet után Aulich hadosztálya a derék fegyelmezett hadosztály-számandó rendetlenségben vonult be Besztercebányára jan.24.-én délelőtt." ⁸¹

Jan 25 .én tehát az egész feldunai hadtest ismét együtt volt, hogy megkezdje romantikus útjának egy újabb nehéz szenvedésekkel és vigasságokkal teli fejezetét.

Szükségesnek tartom munkámban röviden megemlíteni a feldunai hadtest tisztikarának oly sok vitára alkalmat adó felvidéki baljairól és mulattságairól.

Görgeynek azok az életírói, akik Görgey jellemét minden áron be akarják feketíteni és azok akik nem ismerik el vezéri zsenialitását, hanem csupán egy a szerencse szárnyain felemelkedett kalandornak tartják, azok feltétlen nagy súlyt helyeznek, ezeknek a fényes báloknak a leírására. Ezek az írók ugyanis nem tartják összeegyeztethetőnek a nemzet komoly élet-halál harcának épp leg súlyosabb fejezetében, a legreményteljesebb hadtest vezérének ezeket a könnyelműségeit, a véstjósító ótákos komolyságával.

"Ék/t.i. a tisztek./mindenkor bőségben, vígan éltek, míg nekünk elégszer nem volt mit rágnunk. Selmecbányát is olyan éjjel vesztettük el, midőn a fővezér tisztikarával bálon mulattak, halott tudva volt, hogy a város keményen fenyegetve van."-írja Zámelly Lajos.

Kacziány Géza ezeket írja: "Bált bál után rendez. A tivornyáknak se vége se hossza, a kártyázás sz-akadatlanul tart. Szentmiklóson is rendezett Görgey bált, Iglón is táncoltak febr.9.-én a honvédtisztek. Míg Guyon Branyiszko ellen vezeti a Görgey által biztos kudarcnak szánt támadást, Görgey és tisztikara Lócsán forgatja táncban a szépségi szépeket." ⁸²

Igy írnak azok az írók, akik úgy gondolják, hogy Görgey ezeket a mulatságokat csak azért rendezte,

mert maga is mulatni vágyott és a magyarság szent ügyét felelős állása tidatában is cinikusan megvetette.

Ezek az írók azonban csak a pusztá tényeket nézik, azt, hogy Görgey mulatott akkor, amikor a haza szent ügye forgott kockán, amikor a nemzet legjelentéktelenebb polgárának is minden gondolata az volt, hogyan lehetne megmenteni a hazát, akkor a magyar sereg vezére megveti a haza ügyét és csak a maga egyéni dicsőségét szolgálja és bálványoztatja, de ezt is inkább fényes báltermekben, mint a csatamezőn. Elfelejtették ezek az írók azonban azt, -bármilyen paradoxonként hangzik is-hogy szolgálhatták ezek a fényes mulatságok a haza ügyét is és biztos, hogy Görgeynek rendezésükkel magasabb célja volt, mint ilyen súlyos órákban a pusztá mulatás. Célja volt minden bizonnyal e mulatságok rendezésével, hogy csüggedő hadat felhangolja, hogy állandó visszavonulását ezzel is feledtesse és, hogy kellemes benyomásokat hagyjon hátra a lakosság között.

"Igazi haláltánc volt ez, méltó ahhoz az esztendőhöz, amelyben így váltakozott a ború a derűvel. Az egyik éccakan ~~ával~~ takart földön aludtunk-beszélt Mednyánszky-a másikban bálteremben vigadtunk. Napközben tűzben voltunk, este ünnepekre mentünk. Néha bálközben jött a parancs, hogy harcba induljunk. E folytonos ellentétek serkentő hatása volt reánk, fiatal rájogókra...a fiatal Görgey körül fiatalok voltunk mind csupa tűz és láng. Készek arra, hogy szembeszálljunk a halállal, de arra is, hogy vigadjunk, mulassunk...A tiszturak jókedve után hadd higye a legénység, hogy hadihelyzetünk nem aggasztó" ⁸³.

VI.

Görgey utja a Szepességben.

83. (Mednyánszky Csaba) Óvár-Hírv. m. Szekel.

A bányavároskból való elvonulásra különböző útvonalak állottak Görgey rendelkezésére. Az egyik déli irányban, -ez volt a rövidebb út-Zólyom-Losoncon át vezetett. Az egyesülést Klapka hadtestével ezen át rövidebb idő alatt lehetett volna végrehajtani, csak hogy ez az út a győztes ellenség közelsége miatt nem volt tanácsos választani. Még abban az esetben meglehetett volna ezt Görgey, ha tudomást szerez arról, hogy Cso-
rics két dandárával jan. 27. én Windischgratz rendeletére kitért Pérczel Pest felé irányuló tüntető előretérése feletti megijesztett-visszatért Pestre. Szabad volt az út azonban a felső-Gara-völgyben Muranyon-Jolsván át a Sajó völgyébe. Az összeütközést Schlick hadtestének egyes előretolt csapataival már minden bizonnyal nem lehetett volna elkerülni, de a Klapka-val való egyesülést még mindig jóval rövidebb idő alatt lehetett volna végrehajtani. Görgey azonban úgy látszik, éppen az összeütközést akarta kerülni, mert csapatait a mult tanulsága után még nem tartotta csatára érettnak és ezért választotta tehát az északi irányt, a hosszabb és nehezebben járható Vág és Garavölgyi utat, hogy ezáltal a Felső-Hernád völgyébe vagyis a Szepességbe jusson. Így aztán megvolt az az előnye, hogy az üldöző ellenséget jóval maga mögött hagyva Schlicknek a hátába juthatott; azonban kétségtelen, hogy így a Felső-Tiszanál álló Klapka hadtesttől inkább távolabb jutván, éber és élszánt ellenséggel szemben veszedelmes helyzetbe juthatott volna.

Görgey hadteste, melyet a vezér indulás előtt két hadoszlopra bontott, jan. 26. és 27. -én indult el Besztercebányáról. Az északi oszlop, amely az Aufrich-Kmetty hadosztályokat a Simonyi hadoszlopot és a Beniczky különítményt foglalta magában, rettenetes nehézségek között kelt át a hóval és jéggel fedett

Gelich i. m. 316-18 old

Breit 1. 287-88"-

2. 287-88"-

Stureci szoroson, hogy a Felső-Vág völgyébe és innen Poprádra, majd a Szepességbe jusson.

A déli hadoszlop, mely Guyon utóvéd hadosztályából és Piller hadosztályából állott, jan. 27.-én indult, hogy a Garam völgyében, majd a Telgárti hágón át és Stracénán át a Hernád völgyébe, majd Iglóra jusson.

A hadihelyzet Csörics két dandárának Pestre való visszavonulása ellenére-még mindig ^{akkor} volt, hogy Götze Jablonowsky és Schlick koncentrált támadása esetén tuleróvel léphetett volna fel Görgeyvel szemben. Különösen fennállt ennek a lehetősége akkor, miután Schlick Görgeynek a Szepességbe való vonulásáról hírt szerezvén, hátát veszélyeztetve érezte és seregének zömét Kassára irányította. Schlick nem tartotta komolynak Görgey haderejét és arról lenézőégg nyilatkozott, ennek ellenkező voltáról csak a branyiszkói áttörés után győződött meg, amikor kelepcébe jutását el kellett ismernie és ebből csak az új fővezér a lengyen Dembánszky határozatlan, kapkodó és célszerűtlen intézkedései szembesíthették ki.

Görgey, miután menetelő hadtestét szétszakítva két oszlopra osztotta, számolt azzal, hogy a Szepességbe való érkezése, tehát az újbóli egyesítés előtt a hadoszlopok nem fognak megütközni az ellenséggel, viszont tudta azt is, hogy a Szepességből már csak harc árán lehet továbbjutni, ezért hadtestét a Szepességben a Kassa felé való áttörés céljából egyesíteni kell.

A hadtest északi oszlopa jan. 27.-én Rózsahegy felé ért, ahol egy napos pihenőt tartott és 29.-én folytatta útját Liptószentmiklós felé, ahol éjszakára szállást ütött. Febr. 2.-án érkezett be a hadoszlop Poprádra és ugyanezen a napon a déli hadoszlop bevonult Iglóra, tehát a jan. 26.-án Bezstercebányán elvált két oszlop febr. 2.-án az Igló-Késmárk-Poprád-Stracéná vona-

lon ismát egyesült.

"Semmi sem dicsérheti jobban a magyar hadtest vezetésének kiválóságát, mint az a megdöbbenés, amelyet Görgey hadosztályainak rendezett megjelenése a Szepességekben keltett. Jan. végéig Görgey volt két tűz között és ime a nagyszerű menet befejezésekor... az üldözött vadból félelmetes ragadozó lett." ⁸⁴

A Klapka ellen működő Schlick hadtestének a zöme azalatt, míg Görgey Szepességi útját végrehajtotta Tokaj környékén állt; a hadtest legészakabbra tolt különítménye 4 gyalog és fél lovasszázaddal Késeswetter őrnagy parancsnoksága alatt Lőcsén állomásozott.

Kiesewetter Görgeynek a Szepességbe való nyomulásától értesülve Schlicktől erősítést kért. Schlick, -ki a Görgeyről szóló híreszteléseket tulzottnak tartotta - csak a második jelentés után volt hajlandó Deyn tábornokot jelentősebb erővel Kiesewetter erősítésére küldeni.

A lőcsei osztrák különítmény parancsnoka nem gondolt, hogy Iglóra a magyar hadtest egy teljes hadosztállyal vonult be, elhatározta, hogy éjjeli rajtaütést hajt végre ellene és a városból kiszorítja.

A vállalkozást részben sikerültnek mondhatjuk, mert meglepetésszerűleg történt. A meglepetés Guyon hanyagságának a következménye volt, mert Guyonnak a vitézség mellett a hanyagság is jellemző tulajdonsága volt. A biztonsági szolgálatot ez alkalommal is, ismételten elhanyagolta, csak így sikerülhetett aztán az osztrák csapathoz észrevétlenül a város közepéig előrenyomulni és az álmukból felvert magyar csapatok között rettentő zürzavart támasztani. Guyon hagyományos vitézsége azonban most is legyőzte a hanyagságból származó veszélyt, mert mint katonái felcsudtak első meglepetésükből, nemcsak elveszett saját ágyúkat szereztek vissza, hanem zsákmányként az ellenség

St. Petró' i. m. 295 old.

Breit. - 290. -

Schlick. - 320-240 -

ágyuiból is 4 a kezükre került. Ezen kívül az ellenségnek 4 halott és 30 sebesült fogoly vesztesége is volt. Végül is az osztrák csapat fejvesztve menekült vissza Szepesváraljára, majd onnét a branyiszkói szorosba húzódott vissza.

Most már nyilvánvalóvá vált, hogy Görgey hadtestének egyesülése a Felső-Tiszánál álló Klapka hadtestével csak harc árán lehetséges és annak ellenére, hogy az iglói harc nem táplálhatta Görgeyt valami vérmes reményekkel, a megvívandó csatával kapcsolatban, mégsem igyekezett az elől kitérni.

Görgey, ha minden áron akarja, még most is elkerülheti a csatát, mert a Szepességből Rozsnyón és Tornán át nyitva állt az út dél felé a Bódva völgyében.

"Görgey azonban nem akart a Tisza mögé leereszkedni, hogy semmiféle hadisikerpály, amely elbűvöli a közönséget és hatást tesz a kormányra ne fűződjék a feldunai hadtest lobogójához. A váci kiáltvány szerkeztője nem bukkanhatott fel zeg-zugos visszavonulásának homályából a kormány előtt egy látszólag vert had élén.

A szakértők talán méltányolták volna, mesteri mozdulatainak értékét, a kormánynak és a közvéleménynek azonban kápráztató győzelem kellett. Vezér volt tetőtől talpig, aki manővereit nem minden áron csatakerülő célzattal alkalmazta, hanem a csata előkészítésére is... Így jutott Görgey arra a nehéz és merész elhatározásra, hogy a branyiszkói háton át Eperjes felé tör. "85

Görgey a branyiszkói szoroson való keresztültörés nehéz, de egyben nagyszerű feladatával legvittezebb alvezérét, Guyont bizta meg. Guyonban megvoltak azok a tényezők, melyek egy ilyen vakmerő fegyvertény véghezviteléhez szükségesek voltak. Rendkívüli személyes bátorság, vakmerőség, saját példájával való

lelkesítés, halátnegvetés. "Görgey nagy pszichológiai kapacitására vall, hogy a branyiszkói csata vezéréül Guyont választotta." ⁸⁶

A branyiszkói szűk szoroson való előretörés ugyanis nem igényelt leleményes, képzett, nagy tudású és tehetségu stratégát; kizárólag rendíthatatlan bátorságu, oroszládként harcolni tudó, személyes bátorságával példátadó hőst. Guyon pedig hős volt, végtelenül bátor a szó legszorosabb értelmében.

De diplomatikus megfontolások is vezették Görgeyt amikor a branyiszkói ütközet vezetésével Guyont biztatta meg. Köztudomású ugyanis, hogy Görgey Guyonnal soha sem volt jó viszonyban. Sokan ebben a személyes ellentétben látják annak is az okát, hogy Görgey az utóvéd súlyos feladatával is Guyont biztatta meg és míg ő csaknem állandóan harcolni kényszerült, addig a hadtest egyes hadosztályai, még ütközetben sem voltak. "Most mikor ismét harcolni kellett-t. i. branyiszkónál írja Kacziány Géza- az utóvéd Guyont legelőre küldte." ⁸⁷

Ugy számított tehát Görgey, ha Guyon branyiszkói áttörése nem sikerül, legfeljebb az történik, hogy egy frondór alparancsnoka póruljár, következésképp ki kell válnia a hadtestből. Nem nagy kár érte. A támadást meg lehet kísérelni Guyon kudarca esetén más hadosztályokkal is.

Ez volt a diplomatikus természetesen élvésbé tisztességes hátsógondolat, mely Görgeyt arra ösztönözte, hogy Branyiszkó megvételére Guyont küldje ki. "Branyiszkónál tehát, -mint Pethő mondja- Guyon volt a kar, Görgey a fej."

Guyon branyiszkói támadásával egyidőben Görgey Piller hadosztályát tüntetés céljából Szepesvaraljára indította, de megbizta azzal is, hogyha szükség lesz rá siessen Guyon segítségére.

86. Pethő i.m. 307 old.

87. Kacziány i.m. 93.-

Aulich hadosztálya pedig azt a parancsot kapta, hogy egyenlőre maradjon a Poprád völgyében. Kmetty hadosztályának pedig szintén tünnetőleg kellett Krompach irányában viselkedni. A Lőcsén tartozkodó Simonyi hadoszlop pedig, mialatt a ködös Albion hős fia gyermek-honvédeivel Branyiszko jeges lejtőin vérét hulatta, - Adél asszony tiszteletére fényes mulatságot rendezett.

Guyon hadosztálya, mely a branyiszközi diadalmas fegyvertényt végrehajtotta állt: a 13. és 33. honvédszászlóaljakból, egy zászlókéj nógrádi önkéntesből; két újjonc zászlóaljból, egy század vadászból, 2 század utászból, 2 lovasszászadból és 24 lövegéből; összlétszám 3760 fő volt.

Február 5.-én korán reggel indult a hadosztály a branyiszközi szoros felé. A szoros bejaratánál fekvő Krotnoknál állította fel Guyon nehéz ütegét, mely a szorosban való előnyomulást támogatta. A támadást a csongrádi fiúkból álló 33.-as honvédszászlóalj kezdte Pethő őrnagy vezényletével. Mialatt a hadosztály centruma az ellenség ágyúinak heves tüzelése következtében állóharcra szorítkozozz, addig jobboldalt a szorost környező magaslatokon elhelyezkedett osztrákok ellen a nógrádi önkéntesek, baloldalt pedig a vadászok és utászok indultak rohamra.

A branyiszközi szorost osztrák részről Deyn tábornok védelmezte 2 gyalogszászlóaljjal, egy lovas századdal, melynek létszáma 1800 főre rugott és mindössze 6 löveggel.

Másfél zászlóalj és 4 ágyú védte magát a szorost és a két oldalt húzódó magaslatokat és félzászlóalj és két löveg hátul tartalékként szerepelt. A 33.-as honvédszászlóalj támadása hamarosan leállt, ugyanis a lelt a szoros bejaratánál felállított üteg a gyalogság támadását nem tudta kellőképpen támogatni.

A közép tehát mindaddig állóharcra kényszerült, míg a jobb és balstárnny rendkívül nehéz előrejutással az ellenség hátát nem veszélyeztette; amikor a túlszárnyalás részben bekövetkezett, akkor a 33.-asok ismét rohohamra indultak, úgyhogy d.u. 3 óra tájban a hősiessen harcoló osztrákok tartalékuk fedezete alatt folytonosan harcolva, terepszakaszról terepszakaszra vonultak vissza, hogy 13 órai menet után Eperjesen a Schlick által odaküldött Schulzig hadosztállyal felvegyék az érintkezést.

Az ellenség veszteségei a branyiszközi csatában géval felülmúltak a mieinkét, art 150 magyar halott sebesült és eltűnttel szemben az osztrákok vesztesége 300 halott, sebesült és 95 fogoly volt.

A branyiszközi csata dicsőségéből az oroszlan-rész a 33.-as honvédszászlóaljra illeti meg, mely vitézsége ~~elő~~ismerésül Görgeytal egy "Branyiszközi, 1849. febr. 5.-én" feliratu, aranyhímzéssel átszőtt zászlót kapott.

Vitézül álltak ki a tűzkeresztséget az újonc tót zászlóaljak is, amelyeknek csodálatos vezere akadt Erdősi Póleszni, ^{Imre} piatista szerzetes, Guyon tábori papja személyében. "Magasraemelt fenyőfafeszülettel haladt elől rendi ruhában, tótul biztatva és maga után ragadva meggyelieit, az új honvédeket. Egyszer egyszer megcsúszott a hegyoldal sikos jegén, már azt hitték golyó találta, de újra felemelkedett és haladt odább. Majd egy lelőtt mellé térdelt és az utolsó áldást adta rá csókra nyujtva a feszületet, majd egy sebesültet ápolt és mihelyt átadhatta a sebesülthor-dónak újra felvette a feszületet és haladt zászlóalja élén. Mint a selmeci gimnázium tanára jártas volt a római történelemben, s tudta, hogy a hadvezerek az ingadozó légio sasát beledobták az ellenség közepébe, ha azt akarták, hogy a légio kétségbeesetten

Gelich i.m. 326-33 old
Buit. - 298-304 -
Gelich - 310-16 -

Budelyi i.m. 215-16
Görgey tábori i.m. 12. 138-42
Gelich i.m. 215-22

harcáljon. is midőn nem boldogult másképp a legsűrűbb ellenség közé hajította feszületét és híveihez fordult kiáltva: Fiúk! ott hagyjátok az Uristenünket, azok között a pogányok között! S a 14 nap óta katonák vallásos örvöngéssel rohantak az ellenségre és visszavették papjuk feszületét sok véres fej árán." 88.

Görgey ez alatt a lőcsei fényes táncvigalmon nem vett részt, hanem mint maga mondja szobájába zárkózva, kínos nyugtalansággal várta Guyon jelentését a branyiszkói csatáról. Végre aztán valamivel éjjél előtt beérkezett Guyon jelentése a csatáról. Ekkor Görgey a bálterembe ment, elhalgattatta a zenét és felolvasta Guyonnak a jelentését, amely így hangzott: "Armee Oberkommandant General Görgey, in Kirchdarauf oder wo... Habe die Höhe von Branyiszkó eingenommen." 89.

Görgey megvárva a reggelt kocsin Guyon után indult, hogy vele megbeszélést folytasson, de Guyontól érni nem tudván-ugyanis ő ekkor már elindult Eperjes felé-visszatérve Szepesváraljára hadosztályait a következőkép rendezte: az Aulich hadosztályt a Poprád völgyéből utnak indította Branyiszkón keresztül, a Piller hadosztályt azt a parancsot kapta, hogy Eperjesen csatlakozzék Guyonhoz, Kmetty hadosztálya továbbra is a Hernád völgyében maradt.

VII.

A branyiszkói csatát követő események.

Görgey Branyiszkó bevétele után kétség-kívül hibát követett el azzal, hogy nem indult azonnal a vert ellenség üldözésére, hanem leállt és Eperjesen tétlenül vesztegelt febr. 9.-ig. Nem lett volna ez nagy hiba az esetben, ha a hadműveleteket délen is önállóan

intézi a nagytehetségű stratégia Klapka, de itt minden reális, ésszerű tervet felborított a kormány által Párisból behívott és a magyar csapatok fővezérévé ki nevezett lengyel emigráns tábornok, az agg Dembinsky Henrik, aki egymás után követte el rendelkezéseivel a legsúlyosabb baklövéseket.

Görgey ugyanis azért állt le Eperjesen, mert tudván azt, hogy Schlick hadteste zömével ő ellene fordult, Eperjesnél csatát szándékozott elfoglalni. Arról viszont nem volt tudomása, hogy a változott helyzet következtében a Felső-Tiszanál álló Klapka hadtest mit cselekszik, azonban természetesnek kellett volna venni, hogy miután Schlick csaknem teljes erejével északra fordul, Klapka követni fogja, így ha ő is már 6.-án Eperjesről Kassa irányában nyomul Schlick szűkebb térre szorul és nem lehetetlen, hogy mielőtt Dembinsky ostoba rendeleteivel zavarólag lép fel, Schlick hadtestének sorsa beteljesül.

Schlick terve eredetileg kétségkívül az volt, hogy Görgey gyöngének vélt hadtestét Eperjesnél támadja meg, de miután a branyiszkói veszített csata következtében Schulzig Eperjest feladta, Schlick is elállt attól az eredeti tervétől, hogy Eperjesnél vesszi fel a harcot.

Schlick most Schulziggal egyesülven visszafordult dél felé, de még mindig azzal a tervvel, hogy Kassánál csatát áll, ha tehát most Görgey és Klapka teljes lendülettel Schlick után vetik magukat, Schlick hadtestének a sorsa biztos beteljesül; annál is inkább megtörténhetett volna (is) ez ekkor, mert ezekben a napokban még Klapka is önállóan működött.

A Schlick bekerítésére irányuló tervben kétségkívül tevékenyebben működött Klapka, ő ugyanis Görgey

branyiszkói győzelmről febr.9.ére virradó éjjel értesülvén, Schlick visszahagyott hadoszlopát Hidasnémetinél megtámadta és heves harcban veszteségteljes meghátrálásra kényszerítette.

Klapka terve az volt, hogy Görgeyvel egyetértésben Schlicket Kassa környékén körülzárja és megsemmisíti, de ez már nem következhetett be, mert időközben a fiatal és tehetséges Klapkanak, akarata ellenére az öreg és tehetetlen Dembinsky parancsait kellett végrehajtani.

Schlick, pedig miután végre belátte, hogy az általa eddig rendkívül lebecsült magyar hadtestek kelepcejébe került, gyorsan haditanácsot hívott össze, mely elé eldöntés céljából 3 kérdést terjesztett. 1. A hadtest Görgey hadosztályain keresztül Galiciába vágja-e át magát? 2. avagy Kassánál döntő csatát álljon 3. vagy pedig Szepsin-Tornán és Rimaszombaton át megkísérelje a harc nélküli kitérést, hogy Pest körül a főerőhöz csatlakozzék?

A haditanács a kitérés mellett döntött és még ugyanazon éjjel Schlick hadteste megkezdte elvonulását Nagyidán át Szepsi irányába. A visszavonulás fedezésére Schlick Schulzsig hadosztályát rendelte ki, hogy Görgeynek a Hernád völgyében állomásozó Kmetty hadosztály alól, a Hernád völgyéből való kibontakozását megghiúsítsa.

Görgey 9.-én reggel kapta a hírt, hogy Schlick megkezdte kitérő mozdulatát, ezért rögtön utasította a Piller és Guyon hadosztályokat, hogy az ellenség által elpusztított Tárca hidját állítsa helyre és kezdje meg az előnyomulást Kassa irányában. S ugyan ezt a parancsot kapta Aulich hadosztálya is. Febr.10.-én vonultak be aztán Görgey csapatai az ellenségtől elhagyott Kassára. Itt találkozott aztan

Golich i. m. 336-37 vld

Gotth. - " 320-21. -

Breit. - " 310-12. -

magyar vezér. Itt értesült Görgey Klapkától a távollétének ideje alatt történt politikai és katonai eseményekről, úgyszintén Dembinsky fővezérré való kinevezéséről.

Görgey és Klapka a továbbiakban megbeszélték, a már egérutat vett Schlick üldözésének részleteit. Tervük az volt, hogy míg Klapka Schlicket közvetlenül fogja üldözni Rimaszombat irányában, addig Görgey Jászón keresztül nyomul előre, hogy ezzel megakadályozza a Götz és Jablonowsky dandárok felett parancsnokló Ramberg altábornagy hadseregcsoportjának, Schlick hadtestével való egyesülését. Ennek a tervnek a keresztülvitelét ismét Dembinsky parancsa akadályozta meg, amennyiben Klapkának azt a parancsot küldte, hogy vonuljon hadtestével Miskolcra.

Dembinsky ugyanis Schlick hadtestének a Sajó völgyében akart elébekerülni, csak hogy ez Schlicknek tulzott előrejutása következtében, már teljes lehetetlenség volt. Így Dembinsky a két magyar vezér haditervét ismételten keresztülhúzta s ezután Görgey kénytelen volt Schlick üldözését magára vállalni s ebből a célból Guyon és Piller hadosztályát Tornán át Schlick után küldte, míg a Kmetty hadosztályt Ramberg hadseregcsoportja ellen hátrahagyta.

Jan. 12. én indult el Guyon és Piller hadosztálya Schlick üldözésére. Pillernek aztán sikerült 13. án hajnalban a mitsem sejtő ellenséges utóvédet Szénénél meglepni és annak jelentős veszteséget okozni.

Görgey a széni rajtaütés sikeréről szóló jelentéssel egyidőben a kormánytól illetve a hadügyminisztertől is jeleentést kapott, amely szerint a feldunai hadtest Dembinsky vezérletének lett alárendelve. Ettől kezdve Görgey is megszűnt önálló parancsnokként működni; tette pedig a kormány ezt.

abból a célból, hogy a döntő csatára egyesítendő sereg egységesen, egy fővezér parancsainak engedelmeskedjék. Helyes volt a kormánynak ez a nézete, hisz egységes irányítás nélkül egy nagy csata el sem képzelhető, de amint a harctéren bekövetkező események igazolták, nem volt szerencsés a vezér személyének megválasztásával kapcsolatosan.

Az erők ezután mindkét oldalon a döntő csatára sorakoztak fel, amely hamarosan be is következett Kápolnánál febr. 26. 27.-én. A kápolnai csata azonban döntő jellege ellenére mégsem döntötte el a szabadságharc sorsát, sőt ezután kezdődött szabadságharcunk dicsőségteljes fejezete.

Ezzel el is jutottunk ezen munka befejező soraihoz, mert a hadműveletek további leírása kívül esik a fentebb megszabott kereteken.

Célunk ugyanis az volt, hogy objektív megvilágításba helyezzük Görgey hadvezéri pályafutásának a kortársak által kevésbé értékelte, de a mai haditudomány által a stratégia mesterművének tartott remek visszavonulását, Schwechhattól a Felső-Tiszáig; különös súlyt helyezve arra a mesteri hadimanőverre, amely Xenophon Kathabázisát juttatja eszünkbe.

A Tavaszi hadjárat káprázatos sikerei mellett sokáig figyelemre se méltatták ezt a páratlanul nagyszerű haditényt, melyhez fogható pedig keveset találunk a történet annaleseiben.

A visszavonulás roppant nehézségeit, a képzetelen nemzetőrök és újoncok utközből való gyakorlatoztatásával járó emberfeletti munkát, a hóval fedett hegytetőkön, a jéggel borított utakon való visszavonulás kimondhatatlan fáradalmait és szenvedéseit mind a feledés homályába burkolzák; az isaszegi, váci, nagysallói csaták ragyogó fegyvertényei. Pedig az alap

~~XXXXXXXXXXXX~~ ez volt, ez a ragyogó visszavonulás, amely alatt a demoralizált és felbomlás szélén álló csapatokból szervezett, jól begykorolt, edzett és harcképes sereg lett. Ennek a sikeres végrehajtása adta meg az alapot a további hadműveletekhez, amely végül is a tavaszi hadjárat dicsőséges csatáinak sorozatához vezetett.

Tartalom.

- I. Görgey jellemzése.
- II. A felemelkedés útján.
 - 1. Görgey távozása a katonaságtól.
 - 2. A prágai vegyész.
 - 3. Ismét a katonaságnál.
 - 4. A szolnoki nemzetőrök szervezője.
 - 5. Csepel sziget parancsnoka és Zichy Ödön bírójának.
 - 6. Perczellel való ismeretsége, szerepe a Róth és Filipovics hadtest megsemmisítésében.
 - 7. Ezredessé történt kinevezése.
 - 8. Találkozása Kossuthal.
- III. Schwechattól Budáig.
 - 1. A Schwechatti csata.
 - 2. Pozsony kiürítése.
 - 3. Visszavonulás a győri állásokba.
 - 4. " a Vértességhelyi hegyek mögé.
 - 5. A moori csata.
 - 6. A kormány távozása Pestre.
 - 7. Átvonulás a Dunán, haditanács, Pest kiürítése.
- IV. Utban észak felé.
 - 1. A hadsereg kettéválása.
 - 2. Pihenés Vácott.
 - 3. Tervek a hadtest reorganizálására.
 - 4. A váci nyilatkozat.
- V. Indulás a bányavárosok felé.
 - 1. A felvonulás.
 - 2. Terv Lipótvár felmentésére.
 - 3. A terv feladása.
 - 4. Összeütközés Szántónál és Verebéllyel.

5. Megütközés Mosócnál és Hedrusbányánál.

6. Távozás a bányavárosokból, Felvidéki bálók.

VI. Görgey útja a Szepességben.

1. Indulás Besztercebányáról.

2. Átvonulás a telgárti hágon.

3. Az iglói meglepetés az Kiesewetter által.

4. A branyiszkói csata előkészítése.

5. " " "

VII. A Branyiszkói csatát követő események.

1. Görgey veszteglése Eperjesen.

2. Schlick haditanácsa, csatlakozása a fősereghez.

3. Görgey és Klapka bevonulása Kassára, találkozásuk és további terveik.

4. Dembinszky zavaró közbelépése, Schlick megmenekülése.

Irodalom

- Asboth Lajos: Emlékirataim az 1848-49.-i hadjáratból
Pest, 1862.
- Assermann Ferenc: Egy nyílt szó Görgey Arthur Honvéd
Tábornok ügyéhez. Kolozsvár, 1865
- Asboth Lajos: Cáfolat Assermann honvédezredes és mi-
niszteri titkár védiratára. Pest 1867.
- Breit József: Magyarország 1848-49 évi függ.harcának
katonai története. Budapest 1898.
- Dr Cselótey Lajos: Görgey. 1929.
- Gelich Richárd: Magyarország függetlenségi harcának
története. I. II. III.
- Görgey Arthur: Életem és működésem Magyarországon az
1848-49 években.
- Görgey Arthur: Gazdátlan levelek. Pest, 1867.
- Görgey István: Görgey Arthur ifjúsága és fejlődése a
forradalomig. Pest, 1911.
- Görgey István: Görgey Arthur. Budapest, 1918.
- Görgey István: 1848 és 49. Élmények és benyomások. Pest 1885-88
- Gracza György: Az 1848-49.-i magyar szabadságharc tör-
ténete. Budapest, 1893-98.
- Gyalokai Jenő: Görgey mint hadvezér. Századok, 1916.
- Hardy Kálmán: A Görgey kérdés mai állása. Magyar Szem-
le, 1930.
- Hegedüs Lőránt: Görgey. Drámai költemény 4 felvonásban
Budapest, 1938.
- Hentaller Lajos: A függetlenségi nyilatkozat történe-
te. Új Magyar Szemle. 1900.
- Horváth Mihály: Magyarország függetlenségi harcának
története. I. II. III. Genf, 1865.
- Jakab Elek: Szabadságharcunk története, visszaemléke-
zések 1848-49.-re. Budapest, 1880.
- Julier Ferenc: Magyar hadvezérek

- Kacziány Géza: Görgey. Budapest, 1915.
- Kosáry Domonkos: A Görgey kérdés és története. Bp, 1936.
- Kossuth Lajos: Irataim az emigrációból.
- Králik Lajos: Görgey Arthur. Budapest, 1906.
- Láday Győző: Görgey Arthur. Marosvásárhely, 1909.
- Marczali Henrik: Gróf Leiningen Westerburg Károly honvédtábornok naplója.
- Miskolczi Gyulax: Forradalmár Görgey? Napkelet, 1925.
- Dr. Óvári-Avary: Medgyánszky Cézár az 1848-49. évi magyar hadsereg főpapjának emlékezései a szabadságharcról. Hadtört. Közl. 1929.
- P.: A moóri csata. Pest, 1867.
- Pethő Sándor: Görgey Artur. Budapest, 1934.
- Pilch Jenő: Adalékok Görgey Artúr élet és jellemrajzához. Hadtört. Közl. 1923.
- Pulszky Ferenc: Életem és korem.
- Steier Lajos: Görgey és Kossuth. Bp. 1924.
- Szeremlei Samu: Magyarország krónikája az 1828-49. évi forradalom idejéből. Pest, 1867.
- Szilágyi Sándor: A magyar forradalom férfiai. Pest, 1850.
- " " : Görgey ifjúsága. Pest, 1850.
- Vukovich Sebő: Emlékirataim.
- Beniczky Lajos: bányavidéki kormánybiztos és honvédtábornok visszaemlékezései és jelentései az 1848-49.-i szabadságharcról és a tót mozgalmakról: sajtó alá rendezte Steier Lajos. Bp. 1924. Kiadja a Magyar Tört. Társ.
- Mészáros Lázár: Emlékiratai. Az eredeti kéziratból közrebocsátja: Székely Viktor. Pest, 1867.
- Réz Mihály: Görgey Artur. Magyar Figyelő, 1914.
- Sréter István: Megjegyzések Pethő "Görgey Artur c. művére. Budapest, 1936.
- Höman-Szekfü: Magyar történet. I k. Bp. 1935.

Tóth László: Pethő Sándor, Görgey Artur c. művének ism. Századok, 1930.

" " Steier Lajos, Világostól-Arianonig. Századok 1924